

PRIKAZI NOVIH KNJIGA I ČASOPISA

Reviews of new books, magazines

Branka Penzar, Ivan Penzar, Mirko Orlić: »Vrijeme i klima hrvatskog Jadrana«, Hrvatski Zemljopis - Naklada Dr. Feletar, Zagreb 2001.

Osobito mi je zadovoljstvo u ovom cijenjenom časopisu napisati nekoliko riječi u povodu izlaska knjige »Vrijeme i klima hrvatskog Jadrana«, autora prof. Branke i Ivana Penzara, te dr. Mirka Orlića. Meteorološka literatura u Hrvatskoj nije obilna pa je tim važnije izdavanje takvog djela.

Meteorolozima, klimatolozima i geografima u Hrvatskoj dobro je poznato da nakon izdanja »Klime Hrvatske« 1942. godine nije sve do danas bilo nijednoga kompletnog prikaza klimatskih prilika, koje bi cjelovito i pregledno obuhvatio cijelo područje naše domovine. Nakon Drugoga svjetskog rata napisan je, doduše, poveći broj prikaza monografija klimatskih prilika pojedinih mjesta i područja: u ediciji »Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske« prikazani su pojedini gradovi i područja u Hrvatskoj, a u »Klimatologiji za geografe Hrvatske« dan je kratak prikaz klimatskih prilika Hrvatske. Kartografski prikazi glavnih klimatskih elemenata na području Hrvatske dani su, doduše, u »Atlasu klime SR Hrvatske«, »Klimatološkom atlasu Jadranskog mora« te u »Klimatskom atlasu Jugoslavije«, uz koji postoje i kraće monografije pojedinih klimatskih elemenata. Ako pak govorimo o području koje obuhvaća Jadran u cjelini ili pojedina mjesta, onda prema bibliografiji danoj u ovoj knjizi dosad o njemu ima čak 69 radova naših i stranih autora. Moglo bi se reći čak mnogo! U čemu je onda važnost ove nove knjige?

Glavna je vrijednost ove knjige u tome što su autori dali vrlo koncizan i znanstveno utemeljen pregled saznanja o vremenu i klimi na hrvatskom dijelu Jadrana, i to temeljem rezultata do kojih su došli većinom domaći, a dijelom i strani istraživači vremenskih i klimatskih prilika na području Jadrana. Autori nisu željeli, osim u vrlo ograničenom opsegu, dati brojčane podatke vrijednosti pojedinih klimatskih elemenata, već objasniti njihove uzroke i međusobnu povezanost. Prema tome se ovo djelo razlikuje od klasičnih prikaza klime i vremena jadranskoga područja. Dobri poznavatelji ovog znanstvenog područja znaju koliko je potrebno znanja, erudicije i stručnosti da se iz mnogo činjenica i podataka izvuku zakonitosti i veze pojedinih pojava i u tome su autori zacijelo ostvarili vrijedan pothvat.

No, najprije nekoliko statističkih podataka o knjizi: »Vrijeme i klima hrvatskog Jadrana« ima ukupno 259 strana i sedam stranica sa slikama u boji karakterističnih vremenskih stanja na Jadranu te satelitskih slika temperature površine mora. Knjiga se sastoji od osam poglavlja i sadrži ukupno 183 slike i 18 tablica, a koncipirana je tako da se na kraju svakog poglavlja daje bibliografija svih radova koje su koristili autori. To omogućava korisniku da se detaljnije upozna s pojedinom cjelinom, elementom ili poglavljem. O golemom obujmu njihova posla govori i podatak da je u knjizi citirano 656 radova, a posve je sigurno da autori nisu izostavili niti jedan dostupan rad koji govori o vremenu i klimi Jadrana.

Na početku knjige autori daju povijesni pregled zapisa o vremenu i klimi do sredine 19. stoljeća te naziva vjetrova. Autori su uložili izniman trud da izluče iz najstarijih zapisa podatke o vremenskim zbivanjima na području Jadrana pa doznajemo, među ostalim, da je u djelu o aleksandrijskom ratu iz 50. godine prije Krista bilo dosta opisa i vremenskih prilika na Jadranu, koji su utjecali na odvijanje bitke između Cezarove i Pompejeve flote. Drugi važniji opis povezan je s boravkom pape Aleksandra III. 1177. godine u Palagruži, Visu i Zadru, za koje autori daju moguće tumačenje vremenskih prilika. Vrijedi navesti imena nekoliko ljetopisaca istraživača iz srednjeg i novog vijeka, koji su opisivali klimatske i vremenske prilike i čiji su citati navedeni u ovoj knjizi: Zadranin Pavao Pavlović, Sinjanin Ivan Lovrić, fra Pavao Šilobadović, fra Petar Antulović, učitelj Filip de Diversis, Dubrovčanin Nikola Vitov Vučetić, Trogiranin Ivan Lučić, polihistorik Valvasor, slavni Ruđer Bošković, Alberto Fortis te Splićanin Frane Carrara. I danas nas iznenađuje s koliko su pozornosti i detalja opisane vremenske

pojave, vjetrovi i posljedice nepovoljnih vremenskih prilika na području Jadrana, a predaleko bi nas odvelo da ovdje citiramo izvratke iz tih radova. Vrijednost ovih poglavlja moći će posebno cijeniti oni koji će istraživati klimatske prilike i promjene na tom području tijekom posljednjih tisuću godina.

Posebno bih istaknuo poglavlje o nazivima vjetrova na Jadranu u kojem se komparativno navode nazivi vjetrova kako ih u svojim djelima navode Kotruljević, Đurašević, Gučetić i Đurčević. Doznajemo, primjerice, da je Đurašević u svojem djelu dao - uz grčke, latinske i slavenske nazive - za svaki od 16 smjerova vjetrovnice tumačenje slavenskog imena: bura je »onaj koji buči«, sjeveroistočni vjetar cosomor »mori ovce i koze« itd.

Nakon kraćeg poglavlja o mreži meteoroloških postaja, gdje se ističe da je prva postaja na Jadranu osnovana u Dubrovniku 1851 godine, u knjizi se razmatraju okolnosti koje oblikuju vrijeme i klimu: geografski čimbenici, djelovanje podloge te barički sustavi i zračne mase.

Najveći dio knjige obuhvaća glavne sastojke vremena i klime: Sunčevu energiju, temperaturu zraka, tla i mora, tlak zraka, vjetar, vodenu paru, oborine, grmljavinske pojave i toplinski osjet. Upravo u ovom poglavlju dolazi do punog izražaja duboko poznavanje autora fizikalnih zakonitosti i međusobne povezanosti složenih čimbenika koje oblikuju vrijeme i klimu na Jadranu. Kroz izabrane kartografske prikaze i opise čitatelj može sagledati i naučiti kako se na ovom prostoru odražavaju utjecaji pojedinih klimatskih faktora i njihove promjene tijekom godine. Složena raspodjela kopna i mora, raznolikost obale i otoka uvjetuje karakteristične raspodjele klimatskih elemenata pa posebno upozoravamo na prikaze temperature tla i površine mora na osnovi ograničenih raspoloživih podataka. Naime, u klimatografijama, klimatskim atlasima te opisima vremena i klime obično se nisu navodili podaci o temperaturi tla jer ih gotovo i nije bilo, iako se u nekim postajama takva mjerenja provode već godinama. Gotovo je slična situacija i u pogledu podataka temperature mora. Upozorio bih i na prikaze baričkih sustava koji se manifestiraju na Jadranu te vrlo vrijedne i temeljite prikaze vjetrova u obalnom i otočnom području. Nije dovoljno poznato koliko na tom području ima još nesuglasja i nepoznavanja osnovnih činjenica, o čemu zacijelo svjedoči i podatak da o našim vjetrovima stranci pišu i razglabaju na osnovi starih i nedovoljno fundiranih podataka i članaka. Vjerujem da će i ova knjiga biti temeljna podloga za buduće radove i istraživanja pa se neće više dogoditi to da u najnovijem Glosaru američkoga meteorološkog društva od početka ove godine piše da bura krša puše na jugoslavenskoj obali Jadrana, a da je youg (to je naše jugo) topao vjetar koji za lijepih ljetnih dana puše iz smjera juga na Jadranu.

Posebno poglavlje tretira vodenu paru i njene proizvode, osobito relativnu vlažnost, no obuhvaćeni su vidljivost, magla, grmljavinsko nevrijeme i popratne pojave. U povećem poglavlju prikazana je oborina. Sa stanovišta ugodnosti boravka na našem Jadranu ističem i poglavlje o toplinskom osjetu čovjeka, koje s modernoga gledišta uvažava ne samo temperaturu zraka nego i vlažnost zraka i brzinu vjetra. Izneseni su rezultati dosadašnjih istraživanja na temelju indeksa ohlađivanja, ekvivalentne temperature te novoizvedenog indeksa TWH.

Peto poglavlje obuhvaća djelovanje atmosfere na more, a sadrži prisilna gibanja mora i unutarnje valove. Ističe se da se egzaktne analize međudjelovanja atmosfere i Jadranskoga mora pojavljuju sredinom 19. stoljeća, nakon što se počelo s instrumentalnim mjerenjima različitih meteoroloških i oceanografskih parametara. U knjizi se opisuju djelovanja atmosferskih poremećaja na more u pogledu visine razine mora te pojava unutarnjih valova u moru za koje je karakteristično pomicanje termokline i halokline, koji su znatno veći od pomaka morske razine. Uz pionirske radove Grgura Bučića iz 19. stoljeća, ovdje se tretiraju stariji radovi Lorenza, Sternecka i Kesslitza te novija istraživanja nakon Drugoga svjetskog rata, koja tumače pojave visokih vodostaja, seiša i morskih struja.

Vremenski tipovi na Jadranu objašnjeni su u posebnom poglavlju. Na primjerima izabranih postaja prikazani su hodovi meteoroloških elemenata za radijacijskog tipa, za bure ili nakon nje, za južine i tijekom puhanja nekog od karakterističnih vjetrova na Jadranu kao što su garbin, lebić, oštro ili levanat, a dani su i zanimljivi prikazi lokalnih vjetrova i dnevne cirkulacije kopno - more. Na kraju knjige dan je tipični godišnji tijek vremena na Jadranu, odnosno kako se vremenske prilike iz godine u godinu manje ili više redovito ponavljaju, iako ne uvijek istim intenzitetom, a još manje na iste datume. Dodajmo i to da u knjizi nisu tretirane promjene klime na Jadranu.

Što zaključno reći? Ovo je zacijelo jedna od knjiga koje predstavljaju glavni izvor informacija i tumačenja, koji će nezaobilazno biti podloga za tumačenje i razumijevanje vremena i klime na hrvatskom Jadranu za dulji niz

godina, i to ne samo budućim naraštajima meteorologa, klimatologa i geografa nego i svih onih koje u većoj ili manjoj mjeri zanimaju vremenske i klimatske prilike na Jadranu. Bilo bi opravdano i korisno da ova knjiga bude prevedena barem na engleski jezik pa da se ubuduće izbjegniju nepravilnosti i tumačenja koje se pojavljuju u inozemnoj stručnoj literaturi, a odnose se na hrvatski Jadran. Ova bi knjiga trebala ujedno biti i poticaj da naši klimatolozi napišu cjelovit prikaz klime Hrvatske. Za to sada postoje bar pedesetogodišnji nazivi velikoga broja postaja u Hrvatskoj, a vjerujem i tehničke i kadrovske mogućnosti. Treba odati i puno priznanje izdavaču knjige, dr. Dragutinu Feletaru, koji je najzaslužniji za to što je ova knjiga grafički vrlo uspješna, a i Hidrografskom institutu iz Splita, koji je uz Ministarstvo znanosti financijski potpomogao izdavanje.

Nadamo se da će se autori uskoro prihvatiti pisanja slične monografije o kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Dr. Dražen Poje

Igor Kramberger, Primož Premzl: Maribor, Vodnik po mestu in bližnji okolici, Umetniški kabinet Primož Premzl, Maribor 2000.

Ena zahtevnejših nalog avtorjev in publicistov je prav gotovo oblikovati dober vodnik, ki bi izpolnil vsa pričakovanja bralca željnega novih spoznaj o določenem prostoru. Kar nekaj vodnikov o Mariboru je bilo napisanih, vendar pomeni Maribor - vodnik po mestu in bližnji okolici (Umetniški kabinet Primož Premzl, Maribor, 2000) najbolj obsežno predstavitev njegove naravne in kulturne dediščine doslej. Od ideje do izdaje vodnika leta 2000 je preteklo šest let, častorej, ki je avtorjem dopuščal izdelavo vsebinsko bogatega dela in domiselno oblikovanje samega priročnika.

Založnik jepritegnil k sodelovanju umetnostnega zgodovinarja Jožeta Curka, ki je avtor številnih strokovnih prispevkov o gradbenem razvoju Maribora. V vodniku je strnil svoje poznavanje arhivskih virov in raziskovanja na terenu. V ospredju so spisi arhitekturnih stvaritev, ki so tudi prostorsko prikazani. Načrti, risbe in posamezni tlorisi, ki jih je izdelal arhitekt Dejan Skrt, predstavljajo ne samo dopolnitev k pisani besedi, temveč pomenijo historično ponazoritev stanja posameznih kulturnih spomenikov in omogočajo spoznanje o bogatstvu mestne stavbne arhitekture. Prepletanje zgodovinskega dogajanja s prostorskim razvojem omogoča obiskovalcu, da si ustvari lastno sliko o mestnem življenju v posameznih obdobjih.

Bralca močno pritegnejo s svojo vsebino teksti in označenimi poudarki, ki omogočajo tudi selektivno branje določenega teksta ali predstavitev izbranega spomenika. (c)e posebej pritegnejo izbrani teksti v poudarjenih okvirjih, ki seznanjajo z zgodovinsko zanimivi dogodki v tem prostoru (npr. Judje v Mariboru, Žalostni dogodki v mestu), z zgodovinskimi legendami (Čarovništvo v Mariboru, Čevljarček reši Maribor pred Turki), s pričevalci tradicije (Splavarstvo, Stara trta) in z osebami, ki so zaznamovale zgodovino našega kraja.

Osrednji del vodnika je namenjen ogledom mesta in bližnje okolice. Izbranih je osem večjih in enajst manjših območji, ki se med seboj razlikujejo po svoji zgodovini, slikovitosti pa tudi gospodarski in kulturni razvitosti. Spoznavanje posameznih območij poteka sistematično, upoštevana in poudarjena je izrazito karejska ureditev mesta. Besedilu so dodana orientacijska napotila, sicer pa je bralec voden s pomočjo zemljevida Inštituta za geodezijo in fotogrametrijo, v merilu 1:10.000 in zemljevida Geodetskega zavoda Slovenije, v merilu 1:50.000. Predstavljene poti po mestu so namenjene pešcem, kolesarjem in tudi avtomobilistom. Poti posameznih ogledov imajo svoje izhodišče in časovni okvir ter nas peljejo skozi sklenjeni krog ulic. Ogledi so speljani smisleno, obiskovalca vodijo ob kulturnih spomenikih istočasno pa ga opozarjajo na posamezne mestne predele, dogodke in prebivalce. Avtorji so se odločili za predstavitev treh osebnosti, ki so ponos slovenskega naroda in so omogočili prepoznavnost mesta tudi navzven. Anton Martin Slomšek in Rudolf Maister sta zgodovinski osebnosti, ki sta vsak na svoj način preprečila germanizacijo in vzpodbujala kulturni razvoj severovzhodnega slovenskega prostora ter Leon Štukelj, dobitnik številnih olimpijskih medalj, ki je 72 let živel v mestu ob Dravi. Glede na to, da je vodnik predstavljen tudi kot vodnik mestne naravne dediščine bi bilo potrebno večjo pozornost nameniti naravnim danostim prostora, ki jih Maribor z okolico prav gotovo premore.

V posebnem delu vodnika so avtorji izbrali trinajst kulturnih ustanov, ki dajejo mestu umetniško in ustvarjalno moč. Na ta način so opozorili na kulturno - zgodovinsko vlogo Maribora, ki jo je imel v svoji zgodovini in na zavedanje, da kljub gospodarskim težavam mesta, pomeni mesto še vedno pomembno slovensko kulturno središče. Predstavljene so tudi posamezne prireditve, ki dajejo prepoznavnost mestu v svetu, med njimi zlasti smučarsko tekmovanje za Zlato lisico, Festival Lent, festival komorne glasbe Glasbeni september in Boršnikovo srečanje slovenskih gledališč.

Skozi skrbno izbrani slikovni material in pisano besedo je mesto predstavljeno tudi kot mesto trte in vina, z bogato vinogradniško tradicijo, ki vpliva na videz mesta in njegov utrip. Simbol te povezanosti mesta z vinarstvom je nad štiristo let stara trta, ki velja za najstarejšo na svetu in simbolizira vinograde, ki segajo prav na sam rob mesta.

Vodnik povabi bralca tudi na pet izletov, ki so izbrani v bližnji mariborski okolici in omogočajo obisk krajev v Slovenskih goricah, na Pohorju, v Dravski dolini in na Dravskem polju. Geografi smo veseli, da so avtorji začutili potrebo in so bralca popeljali v bližnjo okolico. Na ta način so opozorili na izredno pomembno lego mesta med Alpami in Panonsko kotlino. Večja naravno - geografska predstavitev okolice mesta in poudarek na sami izjemni prometno geografski legi tega prostora, ki je vplivala na sam gospodarski razvoj mesta, bi bil bralcu dobrodošel in koristen.

V preteklosti je bil razvoj Maribora odvisen od razvoja industrije. Mesto je predstavljalo močno makroregionalno središče, z obsežnim naravnim, gospodarskim in socialno-kulturnim gravitacijskim območjem. Danes, po propadu ekonomske moči mesta, le to išče svojo novo identiteto in poslanstvo.

Pri prebiranju vodnika se bralec ponovno zave, da je bil Maribor v svojem kulturno zgodovinskem razvoju vedno povezan z evropskim kulturnim prostorom, ki je vplival na mesto in življenje v njem. Pri iskanju nove identitete mesto pozablja, da je v zadnjih letih družbeno - gospodarskih sprememb doseglo novo kvaliteto, ki omogoča kvaliteto življenja zlasti na področju izobraževanja, umetnosti in kulture. Nastaja nova pozitivna slika, ki mestu zagotavlja enakopravno partnerstvo v evropskem kulturnem prostoru. Avtorjem svetujem, da nadaljujejo z delom. Maribor potrebuje publikacije, ki bodo znale opozoriti na prednosti naravno - geografskega in družbeno - geografskega prostora pri vključevanju v evropske integracije. Maribor - vodnik po mestu in bližnji okolici je droben prispevek h krepitvi naše samozavesti v tem prehodnem obdobju.

Namen vodnika je tudi posredovanje koristnih naslovov in informacij. Tako vodnik v svojem informativnem delu predstavi osnovne geografske in meteorološke podatke o mestu. Sledijo pojasnila in naslovi, namenjeni zlasti obiskovalcem od drugod, na koncu pa so naslovi vseh pomembnejših družabnih, kulturnih in športnih ustanov v mestu, kamor je vključen tudi seznam vinotočev ob obeh vinskih cestah. V vodniku so ponekod navedeni naslovi domačih strani (www-http-URLs) in elektronske pošte, ki bralcu pomenijo dodatni vir informacij.

Želela bi poudariti, da predstavlja vodnik oblikovni izjemen izdelek in, da so fotografije Dimitrija Jeraja, Zmaga Jeraja, Mirana Kambiča, Dragiša Modrinjaka, Draga Simončiča, Ivana Vinovrškiga in Bogomirja Zelnika dosegle, da je publikacija privlačna in, da že na oko vabi bralca na ogled. Preglednost kazal, kazalo osebnih imen in krajevno in stvarno kazalo, omogoča hitro iskanje zelenih informacij. Urednika Igor Kramberger in Primož Premzl uredila vodnik v privlačno celoto. Izdelek je nadaljevanje tradicije izdaje dosedanjih publikacij in dela Umetniškega kabineta Primoža Premzla.

Vodnik po Mariboru in bližnji okolici je publikacija po kateri ne bo segel le obiskovalec mesta, temveč bo vsakemu Mariborčanu v ponos, mladim pa tudi koristen vir, da bolje spoznajo zgodovino in kulturni razvoj mesta. Vodnik je izdan tudi v nemškem in angleškem jeziku in kot tak namenjen tudi tujim gostom, ki jih je iz dneva v dan več v našem kraju.

Dr. Lučka Lorber

Hrvoje Petrić: Općina i župa Drnje, Hrvatski zemljopis - Naklada Dr. Feletar, Drnje 2000.

Dugo je naša Podravina bila slabo spominjana u hrvatskoj povjesnici. Dr. Rudolf Horvat bio je omalovažavan, zapostavljen. Dr. Leander Brozović, osnivač koprivničkoga Muzeja, bio je kao veterinar često premještan te nije mogao razviti svoju djelatnost onako kako bi to bilo da je stalno živio u Podravini. Skupljača antikviteta, slika i sličnih predmeta gotovo i nije bilo. Tek poneki učitelj, kao što je Marija Winter, uspio je izbjeći budnom oku režima koji je smatrao da je samo sadašnjost i budućnost važna, a sve u prošlosti bilo je loše, tuđinsko, nikakvo i kao takvo vrijedno samo pokude, a ne i spomena. Crkvene kronike su krnje jer su se i svećenici, izloženi čestim progonima, jedva usudili upisati u svoje matice nešto više nego što je bilo dopušteno. Bojeći se prošlosti, svi su vlastodršci nastojali uništiti sjećanje na prošlost i obezvrijediti svoje prethodnike jer sve dobro, prema njihovu mišljenju, dolazi tek od njih. U vrtlogu rata i uništavanja nestali su općinski arhivi i dokumentacija tvornica, ali nestajali su i ljudi, trgovci i poduzetnici, ma kako dobri i poštteni bili, jer im je bogatstvo donijelo samo prokletstvo. I tako je narod, ili još bolje reći selo, sačuvao ono što je propalo u većim gradskim središtima zbog progona elite. Narod je povijest i tradiciju sačuvao u pjesmi, glazbi, nošnjama i alatu, ali i u pismima s dalekih fronta ili iz kasarni i logora, u otpusnicama, pozivima i svjedodžbama, uglavnom svemu onom što čini svakidašnji život i što mu je donosilo tugu ili radost.

A to je mikropovijest, povijest pojedinih mjesta ili kraja. U lokalnoj povijesti ne može se lagati kao u sintezama koje govore o cjelokupnoj povijesti i gdje jedan kraj ne zna što se događalo u drugom. Zbog toga mislim da nećemo imati istinitu, pravu povijest Hrvatske i hrvatskoga naroda dok se ne izrade istinite povijesti barem 50 posto mjesta u Hrvatskoj. Dotad će hrvatska povijest u svjetskoj povijesti biti ne »prešućena«, nego »zaboravljena«. Istodobno drugi narodi istražuju, pišu, mitologiziraju i na sve načine uzdižu svoju povijest kako bi joj pribavili čast i ugled jer povijest znači narod (povijest = narod). Obično povijest stvaraju ne samo pametni, već i moćniji, sposobniji, snažniji, bogatiji predvodnici mase, a njih se često nastoji izbrisati iz sjećanja naroda.

Prof. Hrvoje Petrić silno se potrudio da napiše pravu povijest Općine i Župe Drnje, posegnuvši za svim mogućim izvorima: pisanima i usmenima, onima čuvanima u arhivima, muzejima, crkvenim župama, školama i kod pojedinih ljudi. U tom poslu nije početnik. Rođen u Koprivnici 1972. godine, odrastao je i u Drnju i u Torčecu te se bavio poviješću svojega kraja, kao što dr. Ivo Rendić-Miočević traži u svojem priručniku »Povijest i učenik« iz 2000. godine. Pri tome Hrvoje Petrić gotovo u stopu slijedi Josipa Matasovića, urednika »Narodne starine«, koji je isto tražio, ali i prakticirao u Vinkovcima početkom 20. stoljeća, odnosno dr. Rudolfa Horvata ili dr. Dragutina Feletara. Gonjen jakim nagonom da shvati prošlost, ali i svoje djetinjstvo, Hrvoje Petrić se upustio u istraživanje Drnja, napisavši najprije odličnu diplomsku radnju o toj temi, a sada i knjigu o tom kraju.

»Općina i župa Drnje« Hrvoja Petrića vrijedna je knjiga, napisana na 212 stranica. Nakon predgovora u kojemu je rečeno kako je djelo nastalo te Uvoda u kojem je obrazložen cilj rada gledan očima geografa - povjesničara, nižu se ovi dijelovi:

I. Prometno-geografski položaj i smještaj

II. Prirodno-geografska obilježja:

1. Geomorfološka obilježja (reljef)
2. Geološka osnova
3. Tla i potresi
4. Vrijeme i klima
5. Vode i vodoopskrba
6. Stanje i zaštita čovjekova okoliša; Staništa, flora i fauna

III. Stanovništvo:

1. Kvantitativne demografske značajke
2. Kvalitativne demografske značajke
3. Govor i neke etnografske osobitosti.

Neka vas ne bune ti učeni nazivi koje upotrebljavaju demografi. Petrić se potrudio da nam sve objasni jednostavnim jezikom, razrješujući strane nazive u zagradama.

IV. Povijesno-geografski, društveni i gospodarski razvoj drnjanske Podravine.

Taj dio knjige sastoji se od više od stotinu stranica s poglavljima:

1. Pretpovijest i stara povijest
2. Srednjovjekovlje
3. Na tromeđi, s daljnjim manjim odjeljcima zasnovanima na kronološkom principu.

Napominjem da se na razmeđi mletačke Dalmacije, Turske te Habsburške Monarhije ostvaruje veliki međunarodni projekt koji se bavi područjem gdje ima višestrukih utjecaja, tj. gdje počinje miješanje i gotovo globalizacija. Ne samo Legrad, nego i Drnje bili su vrata Hrvatske.

4. Od razvojačenja do kraja Drugoga svjetskog rata
5. Temeljne značajke razvoja od Drugoga svjetskog rata do kraja 20. stoljeća.

U ovom vrlo važnom dijelu knjige obrađeni su savjesno i detaljno svi povijesni, društveni i gospodarski fenomeni.

V. Župa Drnje:

1. Prve srednjovjekovne župe. Stara tradicija katoličanstva
2. Župa Drnje u ranom novom vijeku - od početka 17. do kraja 18. stoljeća, dakle o vremenu kada je prestala neposredna turska opasnost
3. Drnjanska župa od kraja 18. do kraja 20. stoljeća

U ovom dijelu vidljiv je velik trud i Katoličke crkve, i građevinaraca i umjetnika koji su ukasili crkvene objekte i raskršća vrijednim djelima iz razdoblja baroka. Ovdje je dan opis rada župnika, imovine župe, župske knjižnice, prikazan vjerski život naroda i rad bratovština, čuda koja su se dogodila zagovorom Majke Božje Drnjanske i sve ono što je narod držalo na okupu kao Drnjane, domoroce i Podravce.

VI. Razvitak školstva drnjanske Podravine

U tom zanimljivom poglavlju prikazano je kroz kakve su muke i golgotu prolazila i djeca i učitelji ovog kraja zbog nedostatka kvalitetnih škola i nedovoljnog financiranja. To je prikazano kroz poglavlja:

1. Počeci školstva u Drnju
2. Državna trivijalna i općinska škola u Drnju do donošenja školskog zakona bana Ivana Mažuranića 1874.
3. Školstvo od 1874. do Prvoga svjetskog rata
4. Školstvo između dva svjetska rata
5. Razvoj školstva od sredine do kraja 20. stoljeća.

Tu je rečeno mnogo, ali ne i sve. Možda bi i poneki učitelj zavrijedio biografiju s opisom njegovih nastojanja da narod pouči i upozna s gospodarskim novinama.

VII. Kulturni, sportski i drugi društveni život

Ovaj dio nije velik, pa bi se moglo o svakom segmentu koji se obrađuje još pisati.

VIII. Gospodarstvo Drnja u suvremenosti i perspektive:

1. Procesi deagrarizacije i industrijalizacija
2. Primarni sektor - poljoprivreda
3. Sekundarni sektor - proizvodnja
4. Tercijarni i kvartarni sektor - uslužne djelatnosti
5. Sirovinski i energetske potencijal drnjanske Podravine.

Knjiga sadrži kazalo, sažetak na stranom jeziku, ali i više priloga, odnosno popis prezimena u Drnju, Torčecu i Botovu. To je vrijedan prilog koji može poslužiti svakome da potraži svoje prezime. Dok ne izradimo slični abecedarij za prošlost Hrvatske, i to kako za prezimena, tako i za imena mjesta koja se pojavljuju često na velikoj udaljenosti, pokazujući seljenja zbog raznih, uglavnom vojnih razloga, mnogo će nam toga ostati zatvoreno u povijesnoj škrinjici. Uz to, sadrži i oko 150 slika, crno-bijelih i u boji, te nam time još više približava prošlost za one koji pamte očima.

»Općina i župa Drnje« završava Pogovorom dr. Feletara bez čije moralne i financijske podrške ovog djela ne bi bilo.

I to je sve. Od prethistorije zemlje i prethistorije ljudi do suvremenosti. Teško je bilo napisati takvo djelo jer je za to potrebno mnogo i znanja, i snage, i vještine, i ljubavi. Mislim da niti jedan drugi autor u Hrvatskoj ne bi mogao izraditi tako dobru knjigu. Knjiga je izraz naših najboljih znanstvenih mogućnosti, a za stanovnike Drnja i okolice iznimno je vrijedna.

Nedavno sam rekla kolegi povjesničaru, profesoru na Filozofskom fakultetu, da ću promovirati monografiju o Drnju, a on me je upitao: »Gdje je Drnje?«. U njegovoj svijesti Dalmatinca takvo mjesto, kao i uopće Drava, još je čista tabula rasa - praznina. Mi to moramo izmijeniti, a mijenjamo mu sliku upravo objavljivanjem ovakvih knjiga jer smo visokovrijedan kraj s više gledišta, samo to trebamo znati reći, napisati, uzviknuti, kriknuti, odnosno prezentirati onima koji bi trebali znati za Drnje, zlatni šoder i pijesak Šoderice, koji prepoznajem po svjetlucanju ma kako daleko bila ta zgrada od Botova, a vidjela sam ih čak u Beogradu, za kvalitetne vrbine šibe koje rastu uz Dravu, za Dravine plićake i vizure danas već nepoznate u suvremenom urbanom svijetu, a koje tako kvalitetno prikazuju podravski slikari naivci na čelu s Kovačićem.

Preporučam da nabavite ovu knjigu jer će vas zabaviti, poučiti, uljepšati vaš život u drnjanskom prostoru. Kroz knjigu će pred vama oživjeti prošli vijekovi, vrijeme u kojem su živjeli vaši preci, elitna i pučka tradicija i kultura, dobit ćete »sliku o sebi«, ali i »sliku o drugome«. Knjiga je pisana kritički, a naglašen je kontinuitet od antike do suvremenosti. Djelo je iznimno vrijedno, a njegovo promoviranje uoči Badnjaka upozorava kako bi bilo vrijedno da bude dar, da se nađe pod borom, a onda i u rukama onih koji dolaze jer tko ne štuje svoju povijest, nema ni budućnosti.

Dr. Mira Kolar-Dimitrijević

Nataša Štefanec: Heretik njegova veličanstva, Povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu, Biblioteka Homines, tempora, loci, Barbat, Zagreb 2001.

Nakon velebne monografije »Posljednji Zrinski i Frankopani«, objavljene početkom 20. stoljeća, hrvatska historiografija dulje vrijeme nije dala važnije autorsko djelo o povijesti obitelji Zrinski. Iako se napredak pokušalo potaknuti 1971. godine kada se postupno prilazilo novom gledanju na tu plemićku obitelj, nakon te godine tekstovi o Zrinskim bili su relativno rijetki. Izuzetak su činili radovi Josipa Adamčeka i Nade Klaić.

Tek se krajem 20. stoljeća pojavio zbornik »Zrinski i Europa« u kojem je zapažen prilog objavila mlada povjesničarka Nataša Štefanec. To je bio tek uvod u knjigu koja će biti objavljena 2001. godine. Znakovito je što se ta knjiga pojavila baš na 330. obljetnicu nesretne pogibije jednoga od posljednjih muških potomaka Zrinskih, Petra Zrinskog, što je simbolično označavalo početak kraja te obitelji.

Autorica se tijekom izučavanja roda Zrinskih u drugoj polovici 16. stoljeća opredijelila za analizu Jurja IV. Zrinskog (1549. - 1603.) kao glavu roda, projicirajući odnose i život roda u socioekonomskom i sociokulturnom smislu. Pristupila je pisanju rada što je moguće bilo otvorenije, dakle i interdisciplinarno, ostavljajući prostor za sve teme koje bi u životu toga roda mogle imati znatiji udjel. Na taj je način, kako je sama napisala u uvodu, »uključila gospodarske i vojno-političke aspekte života Zrinskih, ali istodobno posvećujući pozornost njihovoj svakodnevici te kulturnim, geografskim i vjerskim aspektima njihove egzistencije, ulazeći, koliko god je to bilo moguće, u mikrohistorijska istraživanja radom na građi«. Činjenice je pokušala stavljati u širi kontekst te je na taj način htjela odrediti Zrinske u njihovu široku, autentičnom ambijentu, a u svemu tome je više nego uspjela.

Na početku knjige je predgovor s konvencijama i popisom kratica češće rabljenih izvora. Slijedi uvod u kojemu je autorica predstavila probleme pristupa i metode te izvore i literaturu. U cjelini »Rod u povijesnom trajanju« dan je sažeti pregled razvoja roda Zrinskih od prvih knezova Bribirskih do druge polovice 16. stoljeća.

Cjelina »Prostori obiteljske opstojnosti: od hrvatskog prema slavonskim i ugarskim prostorima« na početku daje niz informacija o posjedovnoj situaciji u drugoj polovici 16. stoljeća, od stjecanja posjeda do velikog uzmaca i konsolidacije (1550. - 1580.).

Život lotalica, prognanika i prebjega je nerazdvojev od zrinskih posjeda, a budući da njihove posjede možemo gotovo poistovjetiti s ostacima Hrvatske, oni bi mogli poslužiti kao predložak za onovremenu situaciju uvelike određenu migracijama i mobilnošću pučanstva. Te su pojave informativno obrađene te zainteresiranim čitateljima pružaju uvid u problematiku o podanicima, Vlasima, špijunima i robovima, tj. prostoru u gibanju. Na početku je dana informacija o Gradišću, a onda je detaljnije obrađeno hrvatsko kraljevstvo, i to Vinodol pa Međimurje. Posebno je zanimljiva analiza shvaćanja životnog prostora kroz granice, jurisdikcije, odnosno moći.

»Stalni rat i nestalna politika« je cjelina u kojoj Nataša Štefanec daje razmišljanje o ravnotežama i međuovisnostima kroz vojnu i političku djelatnost Zrinskih. Za širi podravski prostor od neprocjenjive je važnosti autoričina interpretacija kaniške, odnosno bajčvarske granice, tj. dijela obrambenog prostora između Balatona i Drave. Na str. 87 objavila je kartu odjeljka donjougarske granice od Drave do Balatona. To je, kao i ostale autorske karte u knjizi, uspjela povijesno-geografska interpretacija koju treba neznatno korigirati. Npr., Legrad je na toj karti naznačen južno od rijeke Drave, a tada se nalazio sjeverno od nje, a smatramo da su Koprivnica i Križevci zaslužili znak za glavne utvrde na granici prema Osmanlijskom Carstvu.

U sklopu obrade granice sjeverno od Mure vrlo je zanimljiva pjesma »Victoria Sarkanzigethana« Fridrika Latoma, tiskana u velikom broju primjeraka, koja je na kraju knjige, u prijevodu Zrinke Blažević, dodana kao prilog.

Nakon obrade pomurske obrane kratko je dana informacija o hrvatskoj krajini i političkim častima Jurjevima te o njegovim prijateljstvima i bračnim vezama Zrinskih. Slijedi obrada ratne zbilje pristupom suvremene historiografije.

Doprinos gospodarskoj povijesti je vidljiv u cjelini »Pryetak i trachenye pynez...«. Autorica je uspjelo obradila organizaciju vlastelinstva i gospodarenje posjedima. Zanimljiva je interpretacija poznavanja puteva i komunikacija u drugoj polovici 16. stoljeća, obrađene su desetine, mitnice, tridesetnice itd., a svemu su pridodane izvrsne autorske karte te grafikoni, što potvrđuje da je ova knjiga osvježeno u pristupu unutar hrvatske historiografije.

Zrinske bi bilo teško razumjeti ako se ne bi poznao životni ambijent velikaškog roda, od Eberaua (Monyorokereka), preko Čakovca do Ozlja i Ribnika te nekih manjih središta. Autorica je pozornost posvetila i prehrani Zrinskih, stanovanju, zdravstvenom stanju, pićima, pa čak i glazbi i psima. To također upozorava na vrlo moderan pristup izučavanju Zrinskih, na koji dosad nismo bili navikli.

Posljednja je cjelina naslovljena »Duhovnost: profana i sakralna«. Nataša Štefanec veliku je pozornost usmjerila na protestantizam, ali mi je posebno dojmljiv dio cjeline koji govori o Zrinskim i knjizi. Iz toga se vidi koliko su Zrinski bili povezani s knjigama.

Slijedi zaključak na kraju kojega je autorica sama zapisala da je zadatak ove knjige bio uvid u različite dimenzije života Zrinskih, ali i njihovo smještanje u hrvatsko društvo toga doba. Taj je zadatak s uspjehom privela kraju, otvorivši cijeli niz pitanja koje će trebati rješavati u budućim istraživanjima. Nakon zaključka su pridodani popisi izvora, literature, karata i ilustracija, »Sarkanzsigetska pobjeda« F. Latoma u prijevodu Zrinke Blažević te kazalo.

Ova je knjiga neprocjenjiv doprinos poznavanju Zrinskih, ali i hrvatske povijesti druge polovice 16. stoljeća na svjež način, uz primjenu najsuvremenijih metoda i metodologija te komparativnog pristupa. Uz to, knjiga Nataše Štefanec predstavlja velik doprinos poznavanju povijesti Međimurja, ali i podravskog kraja.

Hrvoje Petrić

Općina Novigrad Podravski - Izabrane teme u povodu 800. obljetnice Novigrada Podravskog, Hrvatski Zemljopis - Naklada Dr. Feletar, Novigrad Podravski 2001.

Mislim da objavljivanje ove knjige treba za Novigrad Podravski biti veliki blagdan. Zalaganjem i trudom mnogo ljudi stanovnici Novigrada Podravskog dobili su novu monografiju prvi put poslije 1937., dakle poslije 64 godine, o Novigradu, njegovim malim i velikim ljudima, tradiciji, bogatstvu kulture i stradanjima ljudi tijekom ratova, povijest koju smo do izlaska ove knjige mogli vidjeti samo u prekrasnom jednosatnom filmu Mladena Trnskog na televiziji.

Međutim, izlazak ove knjige nije slučajna. U ispravi ugarsko-hrvatskoga kralja Emerika 1201. godine prvi se put spominje i Komarnica. To je jedan od najstarijih dokumenata iz povijesti Podravine, što znači da Novigrad pripada u skupinu najstarijih naselja u ovom dijelu Hrvatske.

Ova knjiga nije prošireno izdanje glasovite Magjerove knjige. Ona je posve novo djelo, nastalo arhivskim istraživanjima u Zagrebu, Varaždinu i Bjelovaru, ali i kontaktima stručnjaka i drugih znalaca struke. Svaki je dio nastao suradnjom mnogo ljudi i samo se tako mogla dobiti vremenski, povijesno i sadržajno uravnotežena knjiga svih aspekata života Novigrada Podravskog i njegove okolice.

Iznesen je i niz novih spoznaja o povijesti ovoga kraja, posebnosti koje ga razlikuju od brojnih drugih Novigrada u Hrvatskoj (Novigrad na moru, Novigrad na Savi, Novigrad na Dobri pokraj Karlovca gdje je imao svoj posjed Eugen Kvaternik, Novigrad u Istri). No, za razliku od svih tih Novigrada - koji i nisu tako novi - samo se Novigrad Podravski može pohvaliti dvjema monografijama, objema vrijednima i lijepima.

Tko je i što pisao u ovoj monografiji?

1. Dr. Dragutin Feletar u suradnji je s Hrvojem Petrićem obradio prometni položaj i prirodno-geografske značajke Novigrada Podravskog. Današnja općina obuhvaća Novigrad, Borovljane, Delove, Javorovac, Plavšinar, Srdinec i Vlajslav. Razvoj Novigrada bio je određen na izlazu Komarnice koja se spušta s Bilogore, a naselje je nastalo na obje strane tog potoka.

2. Isti su autori prikazali razvoj i strukturu stanovništva od 1857. do 2001. godine na osnovi statističkih podataka i 14 popisa jer popis iz 2001. još nije objavljen. Znalce neće iznenaditi da je 1857. godine Novigrad imao tisuću stanovnika više nego 1991., najviše stanovnika, čak 3909, imao je 1890., a godine 1991. imao ih je samo 2173. Značajka demografskog razvoja je autohtonost. Prema popisu iz 1971. godine, 64,2 posto stanovnika Novigrada Podravskog rođeno je u samome mjestu, a još 16 posto doselilo se s područja koprivničke općine. Iz krajeva izvan Hrvatske bilo je samo 1,5 posto stanovništva.

Dr. Feletar i Petrić prikazali su i školsku, profesionalnu te vjersku strukturu (92 posto Hrvata 1991.).

3. Božidar Gerić prikazao je arheološke nalaze neolita (autohtona kultura Malo Korenovo), eneolita (lasinjska kultura), brončanog doba, starijeg i mlađeg želznog doba te rimskog vremena. Sve te civilizacije, od kojih je prva autohtona, ostavile su nam brojne nalaze, pronađene uglavnom tijekom posljednjih 30 godina. Danas znamo mnogo više nego kada je bilo pronađeno rimsko kupalište uz vilu rustiku, koje je istraživao dr. Viktor Hoffiller. Rezultati pokazuju izvanrednu živost naseljavanja i prometovanja.

4. Hrvoje Petrić autor je važnog poglavlja »Novigradska Podravina od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća«. Rezultati tih istraživanja pokazuju veliku naseljenost ovog područja do prodora Turaka. Petrić je na osnovi očuvanih pergamena i arhivskih dokumenata obradio komarnički veleposjed s Komarnicom, koja je bila najveće naselje u ovom dijelu Podravine. Komarnički kaštel bio je smješten na brdu, a ispravom iz 1201. godine potvrđeno je koje je posjede imao zagrebački biskup u to vrijeme. Između toga vremena i biskupskog posjeda Komarnice 1628. svašta se dogodilo na tom prostoru i trebalo je mnogo toga odgonetnuti detektivskom oštroumnosti jer su osmanlijski prodori opustošili područje. Petrić je s ljubavlju pasioniranog povjesničara istraživao tajne toga područja, kako mjesta komarničkog arhidakonata, tako i naselja komarničke Podravine, a danas poznate geografske karte i tehnike omogućavaju nam znatno bolje spoznaje do kojih pisci monografije 1937. godine nisu mogli doći. Osim toga, Petrić je otvorio posebno poglavlje u kojem je razriješio podrijetlo istaknutog humanista Janusa Pannoniusa ili Ivana Česmičkog. Smatram da će teško biti razoriti njegove dokaze jer više nije riječ o tezi. Taj veliki pjesnik svakako je sin Podravine. Vrijeme turske dominacije obrađeno je više u formi ratova i obrana, nego života. No, zato je doba obnove, stvoreno mirom na Žitvi 1606, omogućilo 20-godišnja nova naseljavanja. Tada su došli i brojni Vlasi koji su živjeli u kućnim zadrugama. No, još je dugo stanje bilo nestabilno, s vrlo velikim migracijama i stradavanjima naroda, rušenjima crkava iz prijašnjeg vremena. Kanonske vizitacije ostavile su podatke iz kojih je Petrić satkao povijesnu priču. Razdoblje od početka 18. do početka 20. stoljeća obrađeno je kroz stanje naseljenosti, prikaz uprave i političkog života, brojnih promjena i zaslužnih ljudi koji su prošli kroz taj kraj. Svakako tu treba ubrojiti Novigradca Frana Pevaleka, koji je bio ne samo općinski načelnik

i zastupnik u Hrvatskom saboru, nego i osnivač knjižnice, utemeljitelj vatrogasnog društva i još mnogo toga. Poglavlje završava prikazom gospodarskoga i društvenog života.

5. Poglavlje »Na graničnoj crti« napisao je Mladen Trnski. Taj tekst zbog stila predstavlja pravo osvježenje i upotpunjava prikaz vremena Vojne krajine kada su Novigradci prvo branili komarničku utvrdu, a onda se borili na raznim bojištima Europe za careve interese. Iz toga teksta isijava posebna ljubav Trnskog za kraj svojeg podrijetla, a to pokazuju crteži krajišnika uz isticanje da je za hrvatske graničare Napoleonov general Marmont 1805. izjavio da su »najbolji vojnici u Europi«. Istodobno Trnski piše da je novigradska satnija, dok je krvarila po europskim bojištima, kod kuće osiromašila i na jedan dim, dakle kuću, brojile su se samo 3 svinje, a konja nije imao svaki dom. Trnski je posebnu pozornost posvetio istaknutijim časnicima koji su nešto nastojali ostaviti svom kraju i koji su se podigli do visokih vojničkih mjesta zahvaljujući hrabrosti i trudu. No, mnogi su se vratili u rodni kraj umrijeti. Marko Ranilović (1791. - 1860.) dao je podići kameno raspelo, a Jelačićev inženjerac Franjo Ledinski (1823. - 1903.) prijevremeno je umirovljen iz nepoznatog razloga te se bavio poljoprivredom.

6. Poglavlje »Časničke loze de Novigrad«, koje je također napisao Trnski, sadrži biografije nekoliko Novigradčana koji su dotjerali do vrlo visokih mjesta u vojnoj hijerarhiji, a počeli su kao obični vojnici. »Tri baruna - tri podmaršala novigradske satnije«, »Dvojica slavni Šimunića«, graničarskog pukovnika i viteza Ivana Trnskog, velikog župana Dragana Trnskog i još mnogo toga opisao nam je, prenio i sačuvao za budućnost Mladen Trnski u ovom zanimljivom i vrijednom poglavlju.

7. Mira Kolar-Dimitrijević obradila je »Politički život Novigrada Podravskog do Drugoga svjetskog rata«. Poglavlje je temeljeno na arhivskoj građi i donosi neke nepoznate detalje o vremenu vrlo vehementnih izbornih borbi, boravku Stjepana Radića u tom kraju, teškim izborima u međuratnom razdoblju na razini države, oblasti i općina te osvrtno na prilike u vrijeme Banovine Hrvatske.

8. Ista je autorica napisala poglavlje »Gospodarski život Novigrada Podravskog od 1900. do 1941. godine«. Koristeći spoznaje do kojih je došla dugogodišnjim radom, opisala je promet, poljoprivredu, šumarstvo, zadruge, novčarstvo, sajmove, trgovce, gostionice, obrtnike i tvornice. Poglavlje završava konstatacijom da je Novigrad mnogo učinio na svojem gospodarskom razvoju, usprkos slaboj pomoći odozgo, i da to treba pripisati isključivo snazi svojeg stanovništva, pri čemu se pazilo da se pojedine grane uravnoteženo razvijaju.

9. Stjepan Dolenc opisao je stradanja stanovništva tijekom Drugoga svjetskog rata. Nije bilo lako živjeti na području gdje su se dvije hrvatske države izmjenjivale jedna po danu, a druga po noći. Stradanja su bila velika, ali neusporedivo je više stradalo onih koji su krenuli prema Bleiburgu. 18 partizanskih boraca, 38 žrtava Jasenovca i njemačkih logora smrti (Židovi, Romi, antifašisti) ne može se usporediti sa 70 osoba koje su saveznici vratili partizanima i koje se više nikada nisu vratile kući, dok se njih 156 vratilo, ali su vjerojatno bili građani drugog reda te su mnogo toga morali podnijeti kako bi živjeli u svojem domu.

10. Stjepan Dolenc obradio je i poslijeratno razdoblje od 1945. do 1952. godine, pokazavši nam da se živjeti moralo, ali da je to bilo teško, kruto i grubo.

11. Isti je autor napisao i treći rad »Kak je negda bilo v Novomgradu« u kojem je naveo nadimke pojedinih obitelji, vrijednu zabilježbu za buduća vremena, ali i spomenuo one obitelji koje nisu imale nadimke. Naveo je i popis trgovina i prodavaonica prema svojem sjećanju.

12. Božidar Gerić izradio je kronologiju Novigrada od 1775. do 1995. godine prema »Spomenici župe«. Ta kronologija nas podsjeća - budući da ide do najnovijih dana - kako je potrebno još dosta toga obraditi u povijesti Novigrada te da postoje razdoblja kada su se župnici kroz više ratnih godina usudili napisati samo nekoliko rečenica (1918. - 1921.). Začudo, župnik koji je bio 1941. i 1943. u župi, imao je hrabrosti napisati mnogo rečenica, ali svakako je zatajio mnogo toga što bi ga moglo stajati glave.

13. Ivica Kučanda napisao je rad »Novigradci u Domovinskom ratu«. U tom poglavlju opisao je organiziranje novigradskih domoljuba, prve akcije, stvaranje naoružane postrojbe itd., a sve je protkano imenima ljudi koji su se uključili u obranu domovine i izvan Novigrada. Hrvatski vitez David Piškor bio je žrtva prvoga i jedinog raketiranja 7. listopada 1991. godine. Kučandin rat vrvi imenima, no bolje je da ne ističem jedne jer bih se mogla zamje-

riti drugima. Od prvih postrojbi do uključivanja u postrojbe MUP-a i Hrvatske vojske bio je dug put i vrijeme velike nesigurnosti jer Europa je vrlo teško prihvatila nezavisnost Hrvatske.

14. Dragutin Feletar i Hrvoje Petrić vraćaju se ponovno na stranice monografije. Napisali su »Kratki pregled povijesti župe« od srednjega vijeka do danas. Ustvari, taj prilog i nije tako kratak jer vrvi imenima, podacima i slikama.

15. Isti su autori napisali »Razvoj školstva u novigradskoj Podravini«. Spominju da su se Komarničani u 15. stoljeću školovali čak na znamenitom europskom sveučilištu u Padovi. Još u vrijeme velikog rata s Turcima zabilježen je u Komarnici učitelj Ivan Belajević koji je imao samo 2 - 3 učenika. No, školstvo se u Novigradu razvijalo i bogato je podacima, aktivnostima, učenicima i problemima.

16. Draženka Jalšić-Ernečić napisala je dio o »sakralnim spomenicima«. U njezinu su radu vrlo savjesno prikazani svi objekti crkvene kulture: župna crkva rastanka svetih apostola, sagrađena 1829., grobljanska kapela Svete Klare s inventarom iz 18. stoljeća, kapela Sveta tri kralja i Sv. Jurja iz 1866., pilovi i raspela te pravoslavne crkve u Javorovcu i Plavšincu. Po bogatstvu cjelokupne crkvene arhitekture i inventara taj je kraj značajan i vrlo bogat.

17. Draženka Jalšić-Ernečić napisala je i poglavlje »Profana arhitektonska baština Novigrada Podravskog« u kojem se osvrnula na sve što je vrijedno zabilježbe i spomena: ulice, zgrade, perivoje, spomenike.

18. Vinka Pavlek, pišući o kulturnom životu Novigrada i doprinosu njegovih stanovnika hrvatskoj kulturi, stavila je težište na rad društava: Narodne čitaonice, Hrvatskog srca (1936.), Napredne žene (1954.) i Udruge za kulturu Komarna (1994.).

19. U poglavlju »Književni stvaratelji« ista je autorica navela biografije i bibliografije književnika koji su rođenjem ili radom vezani uz Novigrad.

20. U tu skupinu pripada i rad Draženke Jalšić-Ernečić, »Likovna umjetnost Novigrada Podravskog u 20. stoljeću«. Biografija Mare Šuškarić-Petras, Kate Vizvari i drugih slikara i umjetnika različitih pravaca, s aneksom biografije fotografa Bolte Ranilovića koji se drži rodne Podravine, ali i arhitekture te na fotografijama Vukovara otkriva osjećaje čovjeka kojemu je zanimanje gradnja.

21. Vjekoslav Radnilović prikazao je pravnike iz novigradskog kraja, a naveo je i sebe i svoju bogatu izdavačku aktivnost.

22. Vinka Pavlek pisala je o humanitarnim udrugama novijega doba, kao i o (23) Dobrovoljnom vatrogasnom društvu.

24. Etnolog Vesna Peršić-Kovač istražila je etnografske značajke toga područja te opisala nekoliko narodnih običaja.

25. Njezino poglavlje nadopunjava rad Ivana Posavca, župnika u Novigradu od 1938. do 1941. godine. On je naručio ing. Waldemara Slawika da obnavlja crkvene oltare pa je ovaj ilustrirao župnikove etnografske zapise i tako je nastala izvanredno lijepa i kvalitetna dokumentacija, ugodna oku a zanimljiva stručnjacima raznih vrsta.

26. Ariana Mesić dala je uvid u crkvenu pučku popijevku Novigrada, koristeći se sačuvanim pjesmaricama.

27. Ivan Grekšić naveo je pregled sportskog života Novigrada od 1908. do danas, čime je nastao vrijedan materijal koji se može dalje razrađivati.

28. Zdravko Šimunić bavio se dvogodišnjim radom Ženskog nogometnog kluba »Podravina«, koji je osnovan u Novigradu 1970. godine.

29. Zdravko Brljek pisao je o novom ustroju općine Novigrad od 1991. pa do danas, prikazavši osobni sastav Općinskoga vijeća i Poglavarstva.

30. I na kraju, kao svaka vrijedna knjiga, i ova monografija sadrži »Bibliografiju o Novigradu Podravskom«, koju je izradio Hrvoje Petrić.

Sažetak je dan na njemačkom jeziku. I tu je kraj. Trideset poglavlja, za svaki dan u mjesecu jedno. Dakle, golemo bogatstvo prošlosti Novigrada skupljeno je u jednoj knjizi. Ima tu mnogo toga što su druga mjesta izgubila (Npr., Novigrad ima željezničku stanicu iako je isto takva u Virju minirana). Nema niti jednog dijela ljudskog

života - osim možda kuharskih specijaliteta - koji nisu našli mjesto u ovoj knjizi, prekrasno opremljenoj brojnim ilustracijama te izvorima dobrim dijelom i s tavana i iz škrinja. Knjiga je pregledna, vrijedna i treba biti na ponos svakog Novogradca.

Magjerova knjiga iz 1937. godine nosila je naslov »Časti i dobru zavičaja«. Ova nema tako spektakularan naslov, ali upravo u naslovu iza kojega se krije općina njezina je svestranost. Narod u općini može upravljati sam sobom i dogovorom tražiti najbolja rješenja za svoje probleme. Kada nije postojala općina, nije bilo ni napretka.

Dakako, općina je zajedničko, birano tijelo svih svojih stanovnika, a tako treba i raditi. Radom načelnika općine Nikole Šarića, podrškom Općinskog vijeća i Općinskog poglavarstva, radom dr. Dragutina Feletara, prof. Hrvoja Petrića i njihovih suradnika dobili smo u ovoj monografiji spomenik trajniji od kamena, a dugotrajniji od života jedne generacije.

Mislim da treba završiti porukom Stjepana Dolenca koji je svoj treći rad završio riječima: »Nadati se je da se bodo i drugi Novogradci našli i napisali neka o svojem kraju«. To je obveza, nužnost i vrijednost za budućnost. Želimo knjizi sretan put u vaše domove gdje će biti predmet mnogo razgovora, mnogo nadopuna, mnogo ispravaka i mnogo poboljšanja. No, učinili smo što smo najbolje mogli i znali, pa nam nemojte nikaj zameriti, kak bi rekel vaš i naš Dudek.

Dr. Mira Kolar-Dimitrijević

Hrvoje Petrić, dr. Dragutin Feletar, Petar Feletar: Novi Zrin. Zrinska utvrda na Muri (1661. - 1664.), Hrvatski Zemljopis - Naklada Dr. Feletar, Donja Dubrava - Zagreb 2001.

Velika mi je radost pisati o 27. knjizi biblioteke Historia Croatica, u izdanju Naklade Dr. Feletar i Hrvatski Zemljopis. Riječ je o djelu »Novi Zrin« sa značajnim podnaslovom »U povodu 330. obljetnice urote Zrinsko-Frankopanske«.

Iako su Zrinski i Frankopani doživjeli više obilježavanja nego ijedna obitelj ili povijesna ličnost u Hrvatskoj, ipak mislim da nikada nije dovoljno spominjati njihovu važnost jer su branili Hrvatsku, odnosno ono što je od nje ostalo nakon turskih prodora tijekom 16. i 17. stoljeća. Oni su izgradili sustav obrane od žive ljudske sile gdje nisu mogli podići utvrde, a koji je svakako zaustavio daljnje prodore Osmanlija na zapad. Bili su zadnji veliki vojskovođe domaćega podrijetla i jezika. Možda je upravo stoga tek njihova likvidacija u Bečkome Novom Mjestu potaknula Beč da počne veliku, dugo pripremanu navalu na hrvatske zemlje pod Turcima jer se sada ta zemlja mogla davati za zasluge njemačkim plemićima, prodavati i uopće dijeliti budući da više gotovo i nije bilo velikaša hrvatske krvi. Zrinski su spasili zapadnu Europu od uništavanja kakvo je dva stoljeća neprestano trpio hrvatski prostor. Zapad nije znao što znače izgoreni domovi i spaljena žetva, život u šumama i baruštinama. Dok je naš narod sve više padao u bijedu, neznanje, neimaštinu i barbarstvo nakon Korvina, Zapad je njegovao svoju kulturu i znanost, uživajući život i slaveći smrt.

Jedan od velikih pokušaja Zrinskih da zaustave prodore Turaka bila je gradnja tvrđave Novi Zrin na Muri. Toj su tvrđavi dali ime svojega domicilnog grada Zrin na Zrinjskoj gori, koji su morali napustiti jer su ga Turci prečesto napadali te je normalan život na tom području bio nemoguć. Novi Zrin podignut je kako bi zaštitio Međimurje, Podravinu i sjeverozapadnu Hrvatsku. Zrin je bio branik Međimurske (Legradske) kapetanije. Iako je i ta tvrđa pala u turske ruke upravo početkom srpnja 1664., dakle na Margaljetsko proštenje, te je potpuno uništena, Turci više nikada nisu dospjeli zapadno od Novog Zrina, nego su se morali okrenuti prema sjeveru i Beču koji su posljednji put opsjedaju 1683. godine. Tada poraženi počinju uzmicati i uzmiču do 1699., ali i tijekom cijeloga 18. i 19. stoljeća, pa čak i u 20. stoljeću.

Knjiga je sastavljena od osam dijelova. U uvodu se naglašava da je Novi Zrin simbol karizme Zrinskih i borbe hrvatskoga naroda za slobodu. U poglavlju »Izvori i historiografija« navedeno je sve što je dosad napisano o Novom Zrinu, a toga je, s obzirom na kratkotrajnost postojanja ovog remek-djela ratne arhitekture na prijelazu kasne renesanse prema baroku, doista mnogo. Na kraju knjige navedeni su izvori i literatura korišteni pri pisanju,

i to ukupno 222 jedinice. Poglavlje »Geostrateške i geografske značajke sutoka Mure i Drave«, s prikazom Novog Zrina na zemljovidima i grafičkim prikazima, pisano je dokumentirano i pokazuje da su ga pisali znalci i zaljubljenici u to područje.

Sljedeće je poglavlje posvećeno promatranju uloge Novog Zrina u europskom kontekstu, odnosno prikazan je odnos Zrinskih prema gospodarskom i sociodemografskom razvoju pomorsko-podravskog višegraničja u 16. i 17. stoljeću. Zrinski i Frankopani su - iako su morali ratovati - uspjeli povezati svoje posjede u Primorju, Bakru i Kraljevici s Međimurjem i Mađarskom preko Zagreba te izgraditi carstvo na osnovama trgovine sa susjednim zemljama i proizvodnje. Čakovec je sa svojim dvorom bio snažan višestruki centar. Upravo organizacijska i obrambena sposobnost Zrinskih zasmetala je bečkom caru Leopoldu i neprijateljima Zrinskih u tolikoj mjeri da su 1672. godine odlučili likvidirati tu staru hrvatsku obitelj.

Iduće je poglavlje posvećeno vremenu gradnje Novog Zrina 1661. s prikazom zbivanja oko utvrde 1662. i 1663. godine. Novi Zrin bio je sagrađen samo dvije godine, ali te dvije godine Nikola Zrinski sa suprugom je stanovao u tom gradu i vodio sukob s Turcima. U tim borbama pokazala se važnost Zrina koji braća Zrinski uspješno brane, nanoseći Turcima velike gubitke. Turci su imali svoje uporište u obližnjoj Kaniži gdje su se spremali za napade koji su zaprijetili opstanku Habsburške Monarhije.

Slijedi poglavlje »Pad Novog Zrina i odnosi između Habsburgovaca, Osmanlija i Zrinskih te sklapanje sramotnog Vašvarskog mira 1664.« na kojem je car Leopold potpisao da se utvrda Novi Zrin neće obnoviti. Na osnovi arhivske građe vrlo je detaljno opisan prodor Zrinskog do Osijeka gdje je spalio znameniti most i time zadao Turcima težak udarac. No, umjesto sveopćeg napada i osvajanja gotovo potpuno opkoljene Kaniže, vladar je 1. lipnja 1664. dignuo opsadu i povukao vojsku, ostavljajući okolicu Novog Zrina bez dovoljno zaštite. U Novi Zrin nije se sklonila vojska Zrinskog, nego njemačka. On se morao povući u Čakovec jer u Novom Zrinu nije bilo dovoljno hrane za njemačke vojnike. Tisuću Nijemaca koji su trebali obraniti Novi Zrin nisu to učinili kako treba, tvrdeći da tvrđava nije dobro sagrađena. To je osobito bilo mišljenje vrhovnoga vojnog zapovjednika Raimunda Montecuccolija koji je tvrđavu nazvao »torom za ovce«. Ni pridošla francuska vojska Luja IV. nije se snašla u obrani Zrina, a s druge strane na Pažutu je stajalo 30.000 carskih vojnika koji su mirno gledali kako Turci pretvaraju utvrdu Nikole Zrinskog u ruševinu, suzdržavajući se po Montecuccolijevu nalogu od borbe. Suzbijanje posljednjeg otpora branitelja Zrina ostavio nam je Evlija Čelebi u svojem putopisu. Usprkos njegovim pretjerivanjima i netočnostima, gubitak kršćanske vojske pri padu Zrina bio je golem. Čak 1100 branitelja bilo je sasječeno ili su se utopili u valovima Mure. Sultanu na dar poslano je 1100 kršćanskih glava. Turci su napustili utvrdu Novi Zrin tek kada su je u potpunosti porušili. Novi Zrin prešao je u legendu, a na području utvrde mogu se i danas opaziti tragovi obrambenih jaraka i šanaca.

Posljednje poglavlje govori o spomen-obilježju na Muri u blizini utvrde Novi Zrin, koje je sagrađeno prema nacrtima koprivničkog arhitekta Zlatka Filipovića i stihovima Z. Bartolića.

Mislim da je Novi Zrin s pravom od autora nazvan »velebna tvrđa«, a smatram da isti epitet možemo dati i knjizi. To je zapravo kolektivno djelo triju autora, ali i više od 200 ljudi raznih zanimanja koji su se bavili obitelji Zrinski i njihovom ulogom u hrvatskoj povijesti. Mislim da ipak treba posebno naglasiti dva autora ove knjige. Dragutin Feletar je od 1968. godine fasciniran Nikolom i Petrom Zrinskim, ali i Novim Zrinom, te je mnogo pridonio utvrđivanju lokacije te važne utvrde na koju je sjećanje živjelo u narodu i legendama. Dr. Feletar je ugledni povjesničar i geograf europskoga ranga. Drugi autor je Hrvoje Petrić, mladi znanstvenik velikih mogućnosti u kojega se mi Podravci mnogo pouzdajemo. Treći je autor tek na pragu svojih stvaranja, ali vjerujem da ni on neće iznevjeriti naša očekivanja i nadanja. Danas je utvrda Novi Zrin - nekoć tako moćna i snažna, a onda posve srušena i nikad obnovljena - simbol otpora Hrvata neprijatelju s istoka, a istodobno i spomenik onima »koji vječno žive jer su pošteno zginuli«.

Mislim da ova knjiga neće doživjeti sudbinu Novog Zrina, premda je on ipak izvršio svoju ulogu jer je Osmanlijama dan signal »Ne dalje!« ili, kako bi rekli Španjolci, »No pasaran!«. Ta tvrđava je bila jedna, jedinstvena, sagrađena na našem tlu od domaćih majstora i trudom naših ljudi, a ovo izdanje knjige ima mnogo primjeraka i ono će se čuvati u kućama Međimuraca i Podravaca, koji mogu biti ponosni na svoje Zrinske i ulogu koju

je ta obitelj odigrala u obrani Hrvatske i unutarnjih zemalja Austrije od Turaka. Mislim stoga da je postavljanje spomenika od strane čakovečkog Zmaja i čakovečke Matice hrvatske doista označavanje Novog Zrina kao svehrvatskog simbola te da će i spomenik i knjiga biti djelo trajne vrijednosti i dugog pamćenja. Želim da ova prekrasna i marom naših domaćih ljudi načinjena knjiga nađe put u vaše domove.

Dr. Mira Kolar-Dimitrijević

Dr. Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić: Bibliographia Podraviana, Izbor literature o Podravini, Građa za povijest Koprivnice I., Hrvatski Zemljopis - Naklada Dr. Feletar, Koprivnica 2001.

Malo ima knjiga koje imaju trostruki naslov, a da su sva tri relevantna. Malo ima i knjiga gdje je jedan od autora istodobno nakladnik. Naime, »Bibliographia Podraviana« prva je u seriji knjiga pod zajedničkim naslovom »Građa za povijest Koprivnice«, odnosno prvi korak prema izdavanju građe koja jedina može dovesti do istinite sinteze o prošlosti Podravine, uz isticanje i svih drugih značajki toga lijepog kraja Hrvatske, koji je istodobno svima nama i zavičaj.

Izdavanje građe u Hrvatskoj nije od jučer. Ivan Kukuljević Sakcinski objavio je 1861. godine »Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« u tri sveska, a 1863. i »Acta croatica« te je nastavio s tom djelatnošću objavivši 1874. i 1875. »Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae«. Smatramo ga ocem hrvatske diplomatike, ali i hrvatske znanstvene bibliografije jer je u razdoblju od 1860. do 1863. objavio u svescima djelo »Bibliografija hrvatska I. Tiskane knjige«. U taj posao kasnije su se uključili mnogi povjesničari. Tadija Smičiklas počeo je 1904. objavljivati novi »Codex Diplomaticus«, a nastavili su drugi istaknuti povjesničari. Ferdo Šišić, rođen u Vinkovcima, počeo je objavljivati zapisnike Hrvatskoga sabora, pokazavši se u tom poslu neumornim radnikom, a dr. Karlo Horvat, rođen u Križevcima, prišao je objavljivanju dokumenata za uskoke. Počela se objavljivati i građa za povijest gradova. Prvih deset svezaka te građe priredio je od 1889. do 1905. Ivan Krstitelj Tkalčić, a objavio je i Povijesne spomenike Zagrebačke biskupije u dva sveska još 1873., pokazavši time put kako treba raditi jer te su knjige gotovo neuništivi spomenici. Istim je putem krenuo Zlatko Tanodi koji je počeo objavljivati »Povijesne spomenike slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina«, izdavši tijekom Drugoga svjetskog rata gradske zapisnike od 1454. do 1469. godine.

Vrlo je praktično ako pisanju povijesti prethode bibliografije jer se na taj način skraćuje vrijeme do pisanja povijesti i izbjegavaju lutanja. Osim spomenutoga Ivana Kukuljevića Sakcinskog, nama je zanimljiv i Janko Šlebinger koji je od 1902. do 1906. objavljivao slovensku tekuću bibliografiju u Zborniku Slovenske matice, koja je kasnije izišla i u posebnoj knjizi i gdje ima dosta podataka o našim krajevima.

Posebne bibliografije za književnost, muzikologiju, pa i povijest objavio je Krležin Jugoslavenski leksikografski zavod i uz osobito zalaganje istaknutog leksikografa Mate Ujevića. No mnogo toga, osobito za povijest, ostalo je još uvijek u karticama Leksikografskog zavoda, pa se povremeno objavljuju specijalizirane bibliografije.

Bibliografija koju su nam izradili dr. Dragutin Feletar i Hrvoje Petrić rezultat je ne samo dobrog poznavanja radova, nego i solidnih priprema i procjena. Njezin je cilj da olakša posao svakom potencijalnom istraživaču Podravine s kojim Urednički odbor »Građe za povijest Koprivnice« računa u daljnjem radu. Bibliografija je načinjena tako da predstavlja izbor knjiga i najvažnijih znanstveno-stručnih članaka u kojima se govori o Podravini ili Podravicima. U njoj je navedeno oko tri tisuće naslova od kojih su mnogi objavljeni u edicijama koje izlaze izvan Podravine, i to do kraja 2000. godine. Dakle, radovi 19. i 20. stoljeća.

Autori su navedeni abecednim redom, ali kroz izradu stručnog kazala moguće je za najkraće vrijeme izvaditi radove koji su odnose na 16 struka. To su: 1. Arheologija i paleontologija; 2. Etnografija i etnologija; 3. Književnost; 4. Priroda i biologija; 5. Povijest književnosti i jezik; 6. Geografija, geologija, geofizika; 7. Povijest; 8. Povijest umjetnosti; 9. Likovno stvaralaštvo; 10. Glazba, glazbeno stvaralaštvo; 11. Ekonomske znanosti i

gospodarstvo; 12. Crkva i crkvena povijest; 13. Školstvo, obrazovanje, knjižničarstvo i sociologija; 14. Medicina, zdravstvo i farmacija; 15. Šport i povijest športa; 16. Ostalo.

Kao poseban dodatak navedeni su naslovi svih podravnih novina i časopisa od 1893., kada u Virju izlaze prve novine »Podravec«, pa do kraja 2000. godine i tu je registrirano iznenađujućih 150 naslova s godinama izlaženja. Mislim da će to biti velika pomoć istraživačima.

No, nisu uvršteni članci tiskani u novinskoj produkciji, ma kako bili obimni i važni. Nisu navedeni ni članci iz popularnih časopisa koji su izlazili izvan Podravine, i to zato što takvih članaka ima na tisuće i za taj bi posao bila potrebna cijela ekipa i mnogo više vremena.

U Bibliografiju su ušli autori koji su rođeni u Podravini, ali i oni koji su dio života radili u Podravini, te oni koji su pisali o umjetnicima i stvaraocima Podravine. Takvim pristupom ova je bibliografija i izvjesna - kako kažu autori - inventura literarnog, likovnog i glazbenog stvaralaštva Podravine.

Bibliografija ne vodi računa o ideološkom pristupu navedenih autora. Korisnici će zato sami morati izvući određene spoznaje na temelju proučavanja djela i autora.

U svakoj jedinici navedeno je ime autora (ili više njih), zatim naslov knjige ili članka, naslov časopisa ili zbornika gdje je rad tiskan, mjesto i godina izdanja te broj stranica. U slučaju da je rad bez autora, djelo je navedeno po naslovu. Imam samo jednu primjedbnu na taj posao, a to je što u dvoautorskim radovima nije ponovljeno prezime drugog autora u abecednom dijelu pa je potrebno uvijek znati ime prvog autora. Bit će problema i kod ženskih prezimena koja se udajom ili razvodom mijenjaju.

Treba reći da su se oba autora, i dr. Feletar i Petrić, već iskušali u radu na bibliografijama. Feletar je prvi izradio bibliografiju radova o Podravini u svojem prvom izdanju monografije »Podravina« (Koprivnica, 1973.) i »Podravina I.« (Koprivnica, 1988.). Time je već tada olakšao rad drugim istraživačima jer još nije bila tiskana ni »Građa o Koprivnici« Leandera Brozovića, koja je izišla 1878. godine. Dr. Feletar je i u Podravskom zborniku, čiji je godinama bio urednik, objavio bibliografiju radova tiskanih u zborniku, čime je uvelike olakšao snalaženje u toj važnoj ediciji koja izlazi od 1975. godine. Hrvoje Petrić je pak na Prvom kongresu povjesničara Hrvatske, održanom potkraj 1999. u Zagrebu, u sklopu gospodarske sekcije, naveo radove o gospodarskoj povijesti Podravine te će taj rad biti tiskan u Časopisu za suvremenu povijest.

Predviđeno je da se svake godine pripremi za izdavanje jedna knjiga biblioteke »Građa za povijest Koprivnice«, no već ove prve godine izlaze dvije jer je objavljena i zbirka dokumenata Željka Krušelja o događajima u Koprivnici pod nazivom »U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma - Političke prilike u koprivničkoj Podravini od 1929. do 1941.«. Tijekom 2002. godine trebao bi biti objavljen zapisnik sjednica Gradskega poglavarstva Koprivnice iz 17. stoljeća, a zbog obujma građa vjerojatno neće moći stati u jedan svezak. Zbog važnosti objavljivanja dokumenata Grad Koprivnica financijski pomaže izdavanje te serije. Mislim da već i sama pomisao na ostvareno i planirano oduševljava. Oduševljava i ovaj prvi svezak s bibliografijom, koji je rađen s entuzijazmom i pravilnim shvaćanjem posla znanstvenika koji mora misliti i na druge, a ne samo na realizaciju svojih vlastitih sinteza jer nitko ne živi sam i nitko ne može sam napisati sve o jednom kraju i njegovim ljudima. Mislim da je stoga i nastalo ovo djelo jer dr. Feletar nikada nije objavio »Podravinu II.«, iako ju je najavio i iako je objavio sijaset vrlo vrijednih djela koji će poslužiti finalnom produktu.

Autori Bibliografije zahvalili su pojedincima, knjižnicama, muzejima i arhivima iz Zagreba i sjeverozapadne Hrvatske, koji su pripomogli pri izradi ovog djela i koje će biti traženo i kupovano. Želim Bibliografiji sretan put u vaše domove jer znati znači moći raditi. Ne postoji bez veze poslovice »znanje je sila, znanje je moć, učimo zato dan i noć«. Za male, ali i za velike.

Htjela bih vam reći još nešto, što baš i ne spada u osvrt o objavljenom djelu, ali mi leži na srcu. Podravske zime su duge i teške. Danas, u doba plinifikacije, možda više nisu tako teške jer nas je plin oslobodio mukotrpnog rada oko brige za peći, cijepanja drva i nošenja ugljena. No, i danas su zime ostale jednako duge te nas vezuju uz dom gdje se čita, razmišlja i stvara gotovo šest mjeseci u godini. Možda je upravo stoga stvaralaštvo Podravaca mnogo bogatije u pisanom, nego u govorničkom izrazu i mi obično zakazujemo kao političari jer nismo dovoljno

lukavi, ali i kao glumci i oratori jer nismo tako pričljivi kao južnjaci koji mogu šetati rivom devet mjeseci u godini. Prema tome, pisanom riječi moramo širiti istinu o nama.

Mislím da će ova edicija mnogo pripomoći da se pomakne podravska povijest naprijed, da produbimo naše spoznaje na ovom našem zanimljivom višegraničju gdje se isprepliću kulture, da otvorimo nove teme i da posegnemo za nečím što još nitko nije istraživao i pisao. Knjiga je inventura, premda treba mnogo raditi da se analizira njen sadržaj te podvuče crta i odijeli važno od nevažnog.

Nadam se da će nam s ovom bibliografijom biti bolje i lakše jer je ona, bez obzira na informatologiju i Internet koji nam otvaraju prozore i brze spoznaje u svijet znanosti, kulture i povezivanja, ipak naša, posebna, podravska. Bibliografiji su autori pristupili pošteno, ne zanemarujući niti jedan vrijedan rad, a ako im je nešto i promaknulo, moramo im oprostiti s obzirom na to da su radili sami, bez ekipe i uz tešku pristupačnost nekim od tih djela.

Moja je poruka da prionemo na posao i iskoristimo ono što nam ova bibliografija donosi. Završit ću riječima poruke Dragutina Feletara koju je uputio čitateljima Hrvatskoga zemljopisa u listopadu 2001.: »Kažem Vam, sigurno će nam biti bolje. Budite mi veseli...«. Ja ću upotpuniti taj tekst i dodati: budite mi veseli i zdravi i iskoristite ovaj dar koji bi se gotovo mogao nazvati božićnim.

Dr. Mira Kolar-Dimitrijević

Dragutin Pavličević, Povijest Hrvatske, Drugo, izmijenjeno i prošireno izdanje, Naklada P. I. P. Pavičić, Zagreb 2000.

Krajem 2000. godine iz tiska je izišlo drugo izmijenjeno i prošireno izdanje knjige »Povijest Hrvatske« dr. sc. Dragutina Pavličevića, koje je još 1994. godine prilikom prvog izdanja pobudilo veliku pozornost najšire javnosti. Kako je ova knjiga bila prva cjelovita sinteza hrvatske povijesti izdana u samostalnoj Republici Hrvatskoj, blagonaklono su je prihvatili istaknuti kulturni i stručni krugovi te je polučila brojne pohvale. Također treba istaknuti kako je hrvatska javnost prepoznala u ovom djelu pristupačno pisano povijesno štivo te je cjelokupno prvo izdanje vrlo brzo bilo rasprodano. Zbog toga se autor na inzistiranje izdavača, Naklade P. I. P. Pavičić iz Zagerba, odazvao molbama i priredio novo izdanje. Uvidjevši potrebu, ali i prihativši sugestije struke u pogledu novih znanstvenih činjenica koje su u proteklom desetljeću izišle na vidjelo, autor u drugom izdanju knjige »Povijest Hrvatske« nužno unosi nove spoznaje. U drugom izdanju umnogome se proširio opseg knjige te je ona cjelovita sinteza povijesti hrvatskoga naroda od prvih početaka do kraja 1998. godine. Drugo izdanje »Povijesti Hrvatske« bilo je predstavljeno i posebno zapaženo na najvećem Međunarodnom sajmu knjiga u Frankfurtu gdje je uvrštena među pet najvažnijih knjiga izdanih u Republici Hrvatskoj 2000. godine, a predstavljena je i domaćim čitateljima na Inter liberu u Zagrebu.

Drugo izmijenjeno i prošireno izdanje sadrži dvanaest poglavlja u kojima je autor cjelovito prikazao politička, kulturna, društvena i gospodarska zbivanja na hrvatskim prostorima. Knjiga je podijeljena u sljedeća poglavlja pod naslovima: I. »Hrvatska i Hrvati prije seobe« (str. 17 - 33); II. »Seoba Hrvata - Prve kneževine« (str. 33 - 51); III. »Kraljevina Hrvatska 925. - 1102.« (str. 51 - 89); IV. »Hrvatska u zajednici s Ugarskom - Doba Arpadovića 1102. - 1301.« (str. 89 - 107); V. »Uspon i slom hrvatskoga plemstva - Doba Anžuvinaca i drugih vladalačkih kuća 1301. - 1526.« (str. 107 - 136); VI. »Hrvatska između Osmanlija, Venecije i Austrije - Doba Habsburgovaca 1527. - 1790.« (str. 151 - 233); VII. »Austrijski centralizam i velikomađarski hegemonizam - Doba dualističke monarhije 1790. - 1867./68. - 1918.« (str. 233 - 331); »Hrvatska u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) 1918. - 1929. - 1941.« (str. 331 - 399); IX. »Hrvatska u Drugom svjetskom ratu 1941. - 1945.« (str. 399 - 463); X. »Hrvatska u drugoj Jugoslaviji 1945. - 1989.« (str. 463 - 517); XI. »Postanak suverene Republike Hrvatske - Domovinski rat 1990. - 1998.« (str. 517 - 561). U posljednjem, XII., poglavlju autor nam donosi popis svih vladara, hrvatskih hercega i banova od VII. do XX. stoljeća.

Autor dr. Dragutin Pavličević u ovom drugom proširenom i dopunjenom izdanju knjige »Povijest Hrvatske« donosi i neke nove povijesne spoznaje koje nije uvrstio u prvo izdanje. Treba istaknuti kako autor posebice ističe

da je bitkom na Krbavskom polju 1493. godine počelo razdoblje dvjestogodišnjeg hrvatsko-turskog rata jer u dosadašnjoj povijesnoj literaturi većinom je prihvaćena teza o stogodišnjem ratu koji je počeo navedenom godinom, a završio velikom povijesnom pobjedom kršćanske vojske pod Siskom 1593. godine. Autor ističe veliku ulogu vladarske obitelji Habsburg pri obrani hrvatskih zemalja od Osmanlija krajem XVI., odnosno tijekom XVII. i prve polovine XVIII. stoljeća. Ipak, dr. Pavličević naglašava i činjenicu da zbog politike bečkoga dvora Dalmacija i Vojna krajina, u vrijeme pojačane modernizacije društva tijekom XIX. stoljeća nisu integrirane s ostatkom Hrvatske. Ti usporeni nacionalno-integracijski te teritorijalno-integracijski procesi znatno su otežali položaj hrvatskih političkih elita u otporu prema austrijskim i mađarskim hegemonističkim planovima. Dr. Pavličević ističe kako je Hrvatska nakon 1918. godine bila stiješnjena između imperijalističkih težnji Italije i Srbije. No, političkom akcijom Ante Trumbića na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919./20. godine spriječena je podjela hrvatskih zemalja te se većina zemlje našla u novoj južnoslavenskoj zajednici. Raščlanjujući zbivanja u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji, autor ističe kako se zbog velikosrbijanske represije položaj hrvatskog naroda znatno pogoršao u odnosu na ranije višenacionalne zajednice, što potvrđuju i brojni politički atentati u kojima su mahom žrtve bili istaknuti hrvatski političari.

Dr. Pavličević u ovom drugom izdanju »Povijesti Hrvatske« prvi put usporedno povezuje događaje tijekom Drugoga svjetskog rata koji se odnose na povijesno nastajanje Nezavisne Države Hrvatske i Narodne Republike Hrvatske. Tako je u devetom poglavlju istaknuo u vezi s istraživanjima povijesti NDH sljedeću misao: »To je dio hrvatske povijesti koji nema razloga veličati, ali ni nekritički sotonizirati« (str. 401). U drugom dijelu ovog poglavlja autor se suprotstavlja tvrdnjama srbijansko-crnogorskih historičara koji su sustavno umanjivali ulogu hrvatskog antifašizma te navodi sljedeće činjenice: kako su Hrvati prvi u Europi osnovali antifašističku postrojbu 1941. godine, da su do 1944. godine vodili većinu antifašističke borbe te kako su 1922. godine u Istri prvi pružili otpor fašizmu. Također je i deseto poglavlje autor dopunio i izmijenio te je prvi put pregledno obrađeno razdoblje od nastanka Narodne Republike Hrvatske 1945. godine do raspada socijalističke Jugoslavije, odnosno nastanka demokratske Republike Hrvatske 1990. godine. U drugoj polovini XX. stoljeća, kako ističe autor, hrvatskom se narodu dogodilo nekoliko velikih tragedija, npr. Bleiburg 1945. godine, komunističke čistke i »sovjetizacija« hrvatskog društva tijekom pedesetih, te posebno tijekom sedamdesetih kada će nakon sloma hrvatskog nacionalnog pokreta iz 1971. godine stradati velik broj hrvatskih intelektualaca. Te čistke dovest će do znakovite hrvatske šutnje koja je potrajala sve do pretkraj osamdesetih te ponovne opasnosti s istoka od strane velikosrpskog šovinizma, predvođenog Slobodanom Miloševićem.

Pretposljednje poglavlje, u kojem se obrađuju događaji vezani uz razdoblje najnovije povijesti, tj. devedesetih godina XX. stoljeća, autor je poredao kronološkim redom. U poglavlju su prikazani najvažniji događaji od višestranačkih izbora 1989., Domovinskog rata 1991. - 1995., međunarodnog priznanja Republike Hrvatske 1992., oslobođenja dijela okupiranog teritorija u vojno-redarstvenim akcijama »Bljesak« i »Oluja« 1995. s povijesnim kraljevskim gradom Kninom, sve do mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja 1998. godine sa simbolom otpora u Domovinskom ratu - gradom Vukovarem.

Autor je za ovo izdanje posebno priredio i šesnaest novih originalnih povijesnih karata u boji, koje će sigurno pripomoći razumijevanju predstavljene povijesne građe pojedinih poglavlja. Također za što bolju preglednost knjige sigurno će dobro poslužiti imensko i zemljopisno kazalo pojmova. Moram na kraju naglasiti kako se nadam da će »Povijest Hrvatske« zbog svoje široke primjenljivosti te zato što je pisana vrlo pristupačnim znanstveno-popularnim jezikom biti prihvaćena u širokom krugu čitatelja. Ova knjiga poglavito može naći svoju čitalačku publiku među srednjoškolicima i studentima koji studiraju fakultete društveno-humanističkih znanosti u vidu pomoćne literature pri boljem razumijevanju stručne povijesne građe. Istodobno može poslužiti i širokom krugu naših društvenih i kulturnih institucija pri pomociji višestoljetne hrvatske baštine. Bilo bi poželjno prevesti knjigu na svjetske jezike što bi sigurno olakšalo prikazivanje hrvatskoga kulturnog identiteta te bi se na taj način ispravili i mnogi stereotipi koji su danas prihvaćeni u domaćoj i svjetskoj javnosti.

Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Hrvatski ban Josip Šokčević, Zagreb - Vinkovci 16. i 17. prosinca 1996., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima, Zagreb - Vinkovci, 2000.

U organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti iz Zagreba te Centra za znanstveni rad HAZU iz Vinkovaca, Vukovarsko-srijemske županije i Grada Vinkovaca održan je 16. i 17. prosinca 1996. godine znanstveni skup u spomen na 185. godinu rođenja i 100. godišnjicu smrti hrvatskoga bana Josipa baruna Šokčevića. Krajem 2000. godine izašao je iz tiska i zbornik radova s toga znanstvenog skupa pod nazivom »Hrvatski ban Josip Šokčević«, a izdali su ga Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti iz Zagreba te Centar za znanstveni rad u Vinkovcima uz novčanu potporu Poglavarstva grada Vinkovaca i Vukovarsko-srijemske županije. Zbornik radova »Hrvatski ban Josip Šokčević« predstavili su početkom 2001. godine u prostorijama HAZU u Zagrebu akademik Dušan Klepac, akademik Hodimir Sirotković i dr. sci. Katica Čorkalo.

Nažalost, mora se primijetiti da su znanstvenici u proteklim vremenima manju pozornost posvećivali povijesnoj ulozi Josipa baruna Šokčevića te je on dugo bio prešućena osoba koja se tek sporadično pojavljuje pri proučavanju povijesnih događaja vezanih za kraj pedesetih i šezdesete godine XIX. stoljeća. Iako je od znanstvenog skupa prošlo gotovo četiri godine, upravo ovaj zbornik cjelovito predstavlja rad naših uglednih znanstvenika koji su još 1996. pokušali odgovoriti na pitanje tko je ban Josip Šokčević i kakva je bila njegova uloga?

Prvo poglavlje ovog zbornika radova nosi naslov »U središtu hrvatske državne politike šezdesetih godina XIX. stoljeća (str. 19 - 139). U tom poglavlju zastupljeni su radovi koji se poglavito odnose na političku i vojnu povijest tzv. Trojedne Kraljevine šezdesetih godina XIX. stoljeća, tj. obrađeni su glavni događaji vezani za upravu bana Josipa baruna Šokčevića.

Prvi rad u zborniku pod naslovom »Hrvatski sabor 1861. i ban Josip Šokčević« (str. 19 - 30) izložio je akademik Dubravko Jelčić. Slijede radovi: »Politički pogledi bana Josipa Šokčevića (str. 31 - 40) dr. Mirka Valentića, »Politika Samostalne narodne stranke u doba bana Josipa Šokčevića (1860. - 1867.), (str. 41 - 47) dr. Agneze Szabo, »Prilog povijesti banske vlasti, njezinih simbola i prikaz svečanog uvođenja u bansku čast baruna Josipa Šokčevića 1861. godine (str. 75 - 93) Jelene Borošak-Marijanović, »Hrvatski ban Šokčević i biskup Strossmayer (str. 95 - 100) prof. dr. Stanislava Marijanovića i »Povijest uvođenja hrvatskoga jezika u službenu i uredovnu uporabu u vrijeme bana Josipa Šokčevića (str. 109 - 138) dr. Katice Čorkalo.

Drugo poglavlje ovog zbornika radova nosi naslov »Gospodarska postignuća i osnutak ustanova u Šokčevićevu banskom razdoblju« (str. 141 - 376). U ovom poglavlju posebice su zastupljeni radovi iz gospodarske povijesti, a priloženi su i radovi iz društvene i kulturne povijesti druge polovice XIX. stoljeća. Među njima ipak treba izdvojiti vrlo vrijedne radove, npr.: »Gospodarska politika u Hrvatskoj za vrijeme bana Josipa Šokčevića« (str. 143 - 178), koji je priložila prof. dr. Mira Kolar-Dimitrijević te rad dr. Dragutina Pavličevića pod naslovom »Počeci hrvatskoga zadružnog zakonodavstva u doba bana Josipa Šokčevića (1861. - 1867.)« (str. 257 - 307). Od ostalih radova treba spomenuti rad akademika Dušana Klepca pod naslovom »Hrvatsko šumarstvo u drugoj polovici XIX. stoljeća« (str. 179 - 212) te rad mr. Anice Bilić »Hrvatsko glumište u vrijeme bana Josipa Šokčevića« (str. 333 - 363). Slijede radovi prof. dr. Rudolfa Sabatija »Šumarska politika u Hrvatskoj s naročitim osvrtom na vrijeme bana baruna Josipa Šokčevića (1860. - 1867.)« (str. 213 - 253), dr. Biserke Belicze »Pripreme za reorganizaciju zdravstva u Hrvatskoj i osnivanje Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1861./1862.« (str. 309 - 332) i prof. dr. Đure Vandure »O romantizmu ili o likovnoj umjetnosti u doba bana Josipa Šokčevića« (str. 356 - 376). Posljednji navedeni radovi, iako prikazuju događaje u XIX. stoljeću, ipak samo rubno dodiruju događaje iz šezdesetih godina toga stoljeća za koje je vezan osobno ban Šokčević, tj. za događaje koji se mogu povezati s njegovim djelovanjem i na koje je ban imao izravni utjecaj.

Završno, treće poglavlje pod naslovom »Životopisni prilozi zavičajnim, rodbinskim i obiteljskim korijenima i odnosima« (str. 389 - 483) sadrži radove vezane uz zavičajnu povijest.

Prvi rad u ovom poglavlju, »Životopis bana Josipa Šokčevića« (str. 379 - 396), priložio je mr. Josip Kljajić. Slijede radovi »Plemstvo, podrijetlo i grb bana Josipa Šokčevića« (str. 397 - 412) mr. Ružice Kolarević-Kovačić, »Vinkovci za banovanja Josipa Šokčevića, njegovi posjeti rodnome gradu i majci« (str. 413 - 431) mr. Zlatka Vira i »Šokčevićeva putovanja u Osijek« (str. 433 - 449) dr. Stjepana Sršana o vojnoj povijesti 78. Predzadnji rad »Senjska i slavonsko-privlačka loza porodice Čolić s osvrtom na podrijetlo banove majke Elize Šokčević, rođene Čolić« (str. 451 - 470) napisao je Martin Grgurovc, a posljednji rad ovog zbornika je »Prostorno-povijesni razvoj i arhitektura Vinkovaca u drugoj polovici XIX. stoljeća« (str. 471 - 483) arhitekta Damira Filipovića.

Centar za znanstveni rad HAZU u Vinkovcima posebice se potrudio oko opreme Zbornika u koji su uvrštene brojne ilustracije i dokumenti kako iz vremena banovanja Josipa Šokčevića, tako i iz njegova privatnog života. Na kraju knjige priložen je katalog izložbe »Hrvatski ban Josip Šokčević« (str. 487 - 510), koja je bila upriličena prigodom održavanja ovog važnog znanstvenog skupa u prostorijama Gradskog muzeja Vinkovci. Knjiga također ima i dobro uređeno kazalo osobnih imena. Na kraju treba istaknuti jednu manjkavost koja ne umanjuje vrijednost ovoga hvalevrijednog pothvata, a to je velik broj predstavljenog slikovnog materijala koji često bezrazložno prekida uvrštene radove. Možda bi bilo bolje da je taj popratni slikovni materijal priložen na kraju svakog rada. Ipak treba pohvaliti sve osobe koje su se prihvatile pothvata da se ponovno vrednuje jedna prešućena i zaboravljena osoba iz naše ne tako davne povijesti kao što je ban Josip Šokčević. Nadamo se ujedno da ovaj zbornik nije opet za dulje vrijeme posljednje slovo o životu bana Josipa baruna Šokčevića jer, kako su sami autori priloženih radova primijetili, ostalo je još mnogo mjesta u biografiji toga slavnoga hrvatskog sina koje treba istražiti i znanstveno vrednovati. Koliko je važan ban Šokčević za hrvatsku povijest možda su najbolje iskazali njegovi suvremenici nakon njegove smrti 1896. godine, objavivši nekrolog u Obzoru u kojemu su posebice istaknuli da je Josip barun Šokčević bio »ustavan kao ban, pravedniji i slobodoumniji od liberala«.

Krešimir Bušić

Andrej Žmegač: Bastioni kontinentalne Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti - Goldenmarketing, Zagreb 2000.

Knjiga Andreja Žmegača »Bastioni kontinentalne Hrvatske« nesumnjivo predstavlja vrijedno ostvarenje i na polju povijesti umjetnosti i na polju povijesti sjeverne Hrvatske u vremenu od sredine 16. do kraja 18. stoljeća. Kako već samo ime kaže, Žmegač se bavi bastionima, najraširenijim i najvažnijim dijelom utvrda, građevinama peterokutna tlocrta koje su bile namijenjene smještaju vatrenog oružja, ali i efikasnijoj zaštiti od njega.

Knjiga je koncipirana na pregledan i sustavan način. Objasnivši u uvodu što pojam bastion znači, Žmegač prelazi na razradu teme. U organizaciji glavnoga dijela knjige jedino nas može pomalo začuditi što su pregled literature i izvora stavljeni na sam početak, a ne, kako je uobičajeno, na kraj. Sam pregled i literature i izvora vrlo je iscrpan te je navedeno za svako pojedino djelo ili arhiv što se važno za tu temu tamo može pronaći.

Slijedi povijesni okvir dizanja bastiona i utvrda. Stanovite mjere u oblicima gradnje te geografskom smještaju utvrda pisac povezuje s ratnim okolnostima koje te građevine čine nužnima. Opisujući potom osobine vrsta i dijelova utvrda čiji su dio bastioni, Žmegač upućuje na kombiniranje u gradnji takvih objekata u Hrvatskoj, najprije dva tipa, nizozemskog i talijanskog (jer te su dvije zemlje tijekom 16. stoljeća vodeće na polju inovacija u gradnji fortifikacija), a potom na gradnju po francuskim (od kraja 17. stoljeća) te srednjoeuropskim rješenjima (18. stoljeće). Naravno, uz objašnjenje oblika svakog od tih, nazovimo ih, nacionalnih tipova bastiona, Žmegač upućuje na konkretne objekte u Hrvatskoj, koji se s njim mogu povezati.

Utvrde dijeli po snazi, a ne obliku, na tvrđave te snažnije i slabije utvrde. U tvrđave, dakle naj snažnije utvrde, ubraja Varaždin, Koprivnicu, Karlovac, Osijek, Slavonski Brod, Staru Gradišku i Ogulin. I za ostale dvije skupine navodi hrvatske primjere.

Slijedi detaljnija specifikacija obilježja svih utvrda. Svaki čitatelj tu će primijetiti jedinu manjkavost knjige, a to je relativno često ponavljanje potpuno istih činjenica u nekoliko poglavlja (na tri mjesta doznajemo da čakovečka utvrda, uz dvorac Zrinskih, jedina ima zidani bastion u 16. stoljeću). Sličnih ponavljanja ima još, međutim ta se odlika ne mora samo loše tumačiti jer je tako knjiga učinjena preglednijom. Naime, uočavanje kronološke ili tipološke srodnosti objekata, kao i njihovo povezivanje s europskim kontekstom, ne bi bilo moguće da nema stanovitih ponavljanja. Donošenje svih tih činjenica samo u katalogu dovelo bi do preopterećivanja podacima vezanima uz pojedinu utvrdu, a to bi čitatelju uvelike otežalo uspostavljanje veza između njih.

Žmegač razbija idealpatriotska uvjerenja o Karlovcu kao prvom renesansnom realiziranom idealnom gradu, ističe ranije inozemne primjere i upućuje na sličnosti te najveće hrvatske tvrđave 16. stoljeća s Nove Zamkima u Slovačkoj. Pritom ističe da je Karlovac, iako je plan te druge tvrđave riješen čišće i pravilnije, ipak nekonvencionalniji, zanimljiviji, ali time i udaljeniji od koncepcije idealnoga renesansnoga grada.

Stavljajući naše utvrde u kontekst europskih zbiljanja, Žmegač ističe njihovu suvremenost i usporednost s najranijim i najboljim inozemnim primjerima. Potom pravi kratki osvrt na dvojbene slučajeve gdje nije jasno je li riječ o bastionu ili nekom drugom tipu dijela utvrde. Sažeto se osvrće i na turske tvrđave u Hrvatskoj, ističući da Turci nikada nisu usvojili bastionski tip utvrđivanja.

Najveći dio knjige zauzima katalog u kojem je obrađen svaki pojedini lokalitet. Za svaki Žmegač donosi osnovne podatke, vezane uz kronologiju gradnje te oblikovne odlike. Tekst je popraćen obiljem nacrtu, tlocrta, presjeka i fotografija svih objekata. Zahvaljujući tom obilju slikovnog materijala, uvelike je olakšano praćenje i razumijevanje teksta.

Uz popis literature te kratke sažetke na njemačkom i engleskom, na kraju knjige postavljen je i rječnik koji donosi značenje svakog pojma vezanog uz bastione. Tekst natuknica rječnika sadrži sve podatke potrebne za razumijevanje pojma koji objašnjava.

»Bastioni kontinentalne Hrvatske« još su jedno iznimno kvalitetno izdanje Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, kakva postaju gotovo već tradicija te ustanove (sjetimo se izdanja »Umjetničkih topografija Hrvatske« za Križevce ili »Baroknih palača u Dubrovniku« K. Horvat-Levaj i sl.).

Tvrdo ukoričenje s kvalitetnim dizajnom korica dodatno povisuje vrijednost. Knjiga je tiskana dosta velikim slovima i velikim razmacima između redova što čitanje čini lagodnijim. Postavljanje bilježaka na margine stranica također je mudro rješenje jer omogućava njihovo praćenje simultano s čitanjem teksta.

Pišući o bastionima, no pritom dotaknuvši pitanja koncipiranja utvrda i njihove unutarnje organizacije, Žmegač je hrvatskoj povijesti i povijesti umjetnosti podario sintezu jednog segmenta graditeljstva i kontinentalnog područja koji je donedavno bio uvelike zanemaren, iako je u razdoblju od sredine 16. do kraja 18. stoljeća dao vjerojatno najkvalitetnija ostvarenja na polju arhitektonske produkcije uopće.

Zahvaljujući novim otkrićima, vjerujem da će ovo djelo dovesti do prevrednovanja mnogih objekata baštine na ovom području.

Dragan Damjanović

Panonski ljetopis - Pannonisches Jahrbuch, ur. Robert Hajszan, Pannonisches Institut - Panonski institut, Güttenbach - Pinkovac 2001.

Već sedmu godinu zaredom pojavljuje se pred hrvatskom javnošću osebujna publikacija zanimljiva naslova i sadržaja, koja nam dolazi iz austrijske savezne pokrajine Gradišće (Burgenland) u kojoj danas živi glavina gradišćanskih Hrvata. Riječ je, dakako, o Panonskoj ljetnoj knjizi koju od 1994. izdaje Panonski institut iz Pinkovca, hrvatskoga sela u južnom Gradišću. Urednik je Pinkovčanin Robert Hajszan, gradišćansko-hrvatski povjesničar koji je u svome selu utemeljio spomenuti Panonski institut i pokrenuo Panonsku ljetnu knjigu. Ona

kontinuirano izlazi kao podeblji godišnjak s priložima na tri jezika (hrvatskom, njemačkom i mađarskom), a od ove godine ima i novi hrvatski naslov: Panonski ljetopis.

Tijekom posljednjih sedam godina publikacija se profilirala kao zbirka najrazličitijih prinosa, stručnih i popularnih, o gradišćansko-hrvatskim i drugim temama u panonskom obzorju. U njoj se redovito susreće širok spektar tema: od povijesti i lingvistike do športa i prigodnih obljetnica. Ono što im je svima zajedničko i što ih povezuje u koherentnu cjelinu jest panonski prostor (Gradišće i okolne zemlje), prostor prožimanja triju jezika (hrvatski, njemački, mađarski) i triju naroda (gradišćanski Hrvati, Austrijanci i Mađari). Kao odraz njihova zajedništva na tom prostoru te kao svojevrsni simbol multietičnosti i multikulturalnosti, poglavito zapadne Panonije (gradišćanskoga prostora), pinkovački se zbornik tradicionalno pojavljuje kao trojezično izdanje s intencijom kulturnoga prevladavanja državnih granica i zbližavanja ljudi koji žive u panonskom prostoru i oko njega. U tom zborniku surađuju uglavnom autori iz Austrije, Mađarske i Hrvatske. U tim zemljama Panonski institut ima svoje povjerenike koji uredniku Hajszanu pomažu u promocijama, upisu članova i drugim poslovima. U našoj zemlji taj posao obavlja Milan Omčikus iz Zagreba, koji ove godine slavi 85. rođendan.

Panonski ljetopis 2001. - nakon pozdravnih riječi (str. 10 - 26) austrijskoga, mađarskoga i hrvatskoga predsjednika, gradišćanskog biskupa Paula Ibyja i dužnosnika iz Gradišća i Željezne (Vas) županije u zapadnoj Mađarskoj te nekoliko uredničkih napomena i obavijesti (str. 27 - 29) - donosi niz članaka, posvećenih različitim obljetnicama (jubilejima) iz gradišćansko-hrvatske i hrvatske povijesti iz pera Roberta Hajszana, Dragutina Pavličevića, Stefana Geositsa, Andreje Pisac, Lea Stubitsa, Vere Zimány, Alojza Jembriha, Agneze Szabo, Radovana Grgeca, Ele Jurdane, Zvonimira Bartolića, Branislave Zaričić i drugih autora (str. 31 - 112). Spominju se, npr., prvi zapis imena Petrova Sela, gradišćansko-hrvatskoga sela u zapadnoj Mađarskoj, u jednoj povelji iz 1221., zatim 500. obljetnica Marulićeve »Judite« (1501.), 475. obljetnica Mohačke bitke (1526.), 330. obljetnica pogubljenja Zrinskih i Frankopana u Bečkome Novom Mjestu (1671.), 145. obljetnica rođenja zagrebačkoga nadbiskupa gradišćanskoga podrijetla Antuna Bauera (1856.), obljetnice rođenja drugih ličnosti kao što su hrvatski ban Josip Jelačić, pučki tribun Stjepan Radić, zaslužni Gradišćanac Štefan Zvonarić st., autorica austrijske nacionalne himne Paula von Preradović i dr.

Zbornik koji je pred nama - iako svake godine sadrži mnogo posve različitih priloga - posvećen je obično sasvim određenoj temi. Središnja tema Panonskog ljetopisa 2002. je 80. obljetnica Gradišća (str. 113 - 254). Poslije Prvoga svjetskog rata i raspada stare podunavske Monarhije 1918. dotad cjelovito zapadnougarsko područje, naseljeno Hrvatima, Nijemcima i Mađarima, podijeljeno je 1921. između Austrije i Mađarske (s tim da je bratislavski kraj na sjeveru pripao tadašnjoj Čehoslovačkoj). Tada je u Austriji ustrojena savezna pokrajina Burgenland. Budući da se spomenutom podjelom glavnina dotad zapadnougarskih Hrvata našla u novoj austrijskoj pokrajini, njihov pjesnik i preporoditelj Mate Meršić-Miloradić (1850. - 1928.) preveo je taj naziv na hrvatski jezik izrazom Gradišće, pa se i zapadnougarski Hrvati otad općenito nazivaju gradišćanskim Hrvatima, neovisno o tome žive li u samom Gradišću ili u pograničnim zapadnomađarskim i slovačkim predjelima. Toj važnoj obljetnici posvećeno je 30-ak članaka različitih autora.

U Panonski ljetopis 2001. uvršteno je i 10-ak napisa koji govore o desetoj obljetnici hrvatske i slovenske državne samostalnosti, a prigodno je objavljena i Deklaracija o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske iz 1991. (str. 256 - 271).

Slijede (str. 273 - 351) prilozi o »narodima i narodnostima« (riječ je uglavnom o štajerskim Slovencima) te manji tekstovi koji se odnose na šport, omladinu i učenike (jedan od njih posvećen je hrvatskoj skijašici Janici Kostelić).

Na stranicama Panonskog ljetopisa 2001. tiskano je i nekoliko reprodukcija slika (ulje na platnu) dvojice mladih mađarskih umjetnika, Pála Pétera Barteka iz Sárvára i Istvána Szántóa iz Szombarthelyja. Priložene su i njihove kraće biografije. (str. 353 - 369).

U bloku posvećenom kulturi i književnosti (str. 371 - 466) ima razmjerno dosta priloga, ne samo književnih nego i onih povijesne, esejističke i općenito kulturološke naravi. Jezikoslovne teme u zasebnoj cjelini (str. 468 - 499) obrađuje uglavnom hrvatska lingvistica Sanja Vulić, stalna suradnica ove publikacije, koja se sustavno bavi

znanstvenim proučavanjem i valorizacijom gradišćansko-hrvatskih govora, o čemu je dosad objavila više radova na različitim stranama.

Na kraju Panonskog ljetopisa 200. nalaze se recenzije i prikazi knjiga, osvrti na promocije, čestitke pojedinim živućim uglednicima i sjećanja na one kojih više nema među nama. (str. 501 - 524).

Panonski ljetopis 2001. nepretenciozna je, a opet vrlo bogata čitanka u kojoj svatko može pronaći ponešto za sebe. Sadržajno bogatstvo na njegovim stranicama održava kulturno bogatstvo Panonije kao svojevrsne srednjoeuropske metafore. U njoj je ova publikacija ponikla i njoj se svojim temeljnim tematskim usmjerenjem uvijek iznova vraća. Ona je ujedno i svjedočanstvo o pripadnosti svih zemalja koje dijele panonsko obzorje, pa tako i Hrvatske, istom srednjoeuropskom civilizacijskom i kulturnom krugu. Zato Panonski ljetopis 2001. preporučujemo i hrvatskim čitateljima, osobito onima bliže panonskom prostoru, koji će u njemu također pronaći dio sebe.

Željko Holjevac

Podravski zbornik 26/27, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 2001.

Ovogodišnji Podravski zbornik br. 26/27 posvećen je desetoj obljetnici hrvatske samostalnosti. Novo uredništvo objavilo je zbornik radova na 376 stranica. Podravski zbornik je tijekom proteklih 26 godina izrastao u relevantni časopis sa širokim mozaikom podravske teme. Ideja o pokretanju Koprivničkog almanaha nastala je još 1926. godine među članovima Kluba akademičara, ali je ta zamisao ostala bez realizacije. Ipak od 1946. do 1953. izlazi Zbornik Muzeja grada Koprivnice, a Podravski zbornik izlazi od 1975. godine.

Podravski zbornik broj 26/27 prilično je voluminozan i obuhvaća raznovrsna područja. Podijeljen je u devet cjelina. Najviše je tema iz povijesti, povijesti književnosti s književnim priložima i suvremenih tema. Zatim su tu povijest umjetnosti, etnologija i etnografija, prirodoslovlje, životopisi, arheologija i knjižničarstvo. Na taj način se vidi namjera uredništva da šira publika upozna razne dijelove života Podravine.

Na početku se nalaze suvremene teme. Autori nas vode kroz suvremene karakteristike podravskog kraja. Zlatko Filipović prikazao je prostorno uređenje Podravine, a Mladen Matica u dva članka sustav razvojnih središta i industriju. Tihana Matota u dva je članka prikazala vodne i energetske resurse Podravine, te razvoj infrastrukturnih sustava u Podravini. Prometni sustav obrađuje Melita Sabranović, a turizam Mladen Matica. Ana List pisala je o bioraznolikosti i prostornom planiranju, a Tihana Matota o zaštiti krajobraznih vrijednosti Podravine. Radovan List obradio je zaštitu kulturne baštine, a Miljenko Miklošić prostorni plan uređenja grada Ludbrega. Na kraju Mladen Matica piše o lokalnoj samoupravi u đurđevačkoj Podravini od 1992. do 2001. godine.

Teme iz povijesti su raznovrsne, a obuhvaćaju raspon od 16. do 20. stoljeća. Na početku nam Mirela Slukan-Altić prikazuje povijest kartografskih radova na području grada Koprivnice. Najstarije nacрте Koprivnice opisao nam je Andrej Žmegač. O migracijama u Varaždinskom generalatu do kraja XVII. stoljeća piše Goran Vreš. Zastava slobodnoga i kraljevskoga grada Koprivnice iz 1718. godine tema je rada Jelene Borošak Marijanović. Hrvoje Petrić opisuje povijest školstva u Peterancu od 1765. do 1918. Vladimir Miholek prikazuje stare sajmove i trgovinu u Đurđevcu, a izbore između dva svjetska rata obrađuje Savo Velagić. Milivoj Kovačić opisuje časne sestre Družbe kćeri Božje ljubavi u Koprivnici. O biografiji filozofa Aleksandra Mužinića piše Dražen Ernečić. Mira Kolar-Dimitrijević piše o koprivničkom tiskaru Vinku Vošickom. Plan »deseti travanj« opisuje Zvonimir Despot. Rukometni klub Podravka tema je Marijana Domovića. Sveučilište u Ludbregu od 1956. do 2001. obrađuje Ljiljana Nofta-Grdić.

U dijelu o povijesti umjetnosti četiri su teme. Vladimir Ivezić prikazuje rad Restauratorskog centra Ludbreg. Slikarstvo Sunčice Tuk 1971. - 2001. opisuje Draženka Jalšić Ernečić, a mladu koprivničku scenu obrađuje Ana Tuk. Na kraju o Ivanu Saboliću piše Davorin Vujčić.

Iz arheologije je samo jedna tema. Tajana Sekelj-Ivančan piše o novim spoznajama o arheološkoj prošlosti koprivničke Podravine.

Etnologija i etnografija opisuju dio narodnog života Podravine. O medicarstvu u Podravini piše Edita Janković-Hapavel, a Renata Kotur-Jakupić prikazuje vez Koprivničkog Ivanca. Ruralnu arhitekturu i običaje ludbreških vinograda opisuju Branka Markulinčić-Evers.

U prirodoslovlju su dvije teme. Krunoslav Arač prikazuje lastavice koprivničke Podravine, a Radovan Kranjčev opisuju suradnju u znanstveno-obrazovnom programu Hrvatske televizije od 1986. do 2000. godine.

Životopisi donose dva portreta: koprivnički naivni slikar Željko Korošec tema je Ivane Dubravec, a Branko Pleše piše o Žarku Dolinaru.

U knjižničarstvu Josipa Strmečki piše o knjižnoj zbirci Leandera Brozovića povodom 55. obljetnice osnutka i 50. obljetnice otvorenja muzeja grada Koprivnice.

Povijest književnosti i književni prilozi obuhvaćaju širok spektar tema od povijesti književnosti do poezije i proze. Na početku nas Dubravko Bilić upoznaje s izvorima i književnim temama Kazimira Bedekovića. Isti autor piše o haiku susretima u Ludbregu. Božena Loborec posvetila je članak obljetničarima koprivničkog književnog kruga. Elemente zavičaja povodom desete obljetnice smrti Milana - Mikana Krmpotića opisuje Žarko Marjanović. O kajkavskoj poeziji Božice Jelušić piše Zdravko Seleš. Podravskog seljaka opisuje Slavko Čamba. Slavko Fijačko napisao je priču »Čudo«, a Anica Gjerek i Maja Gjerek-Lovreković priču »Ljubičasta kruna«. Zatim slijede priče »Brod u boci« Elizabete Herceg i »Jednom ću i ja imati bicikl« Bernarde Varge-Babić. Na kraju je pjesmama zastupljeno više autora: Emerika Bijač, Ružica Cindori, Slavko Fijačko, Anica Gjerek, Marica Hasan, Irena Herenčić, Vjekoslav Hrupec, Mirjana Košuta, Maca Jambrešić-Štefanić, Žarko Marjanović i Veronika Perić.

Goran Vreš